

Demokracický střed

Nezávislý čtvrtletník o střední Evropě

1. číslo / ročník XV. / únor 2026 / cena 40 Kč

BUDE ORBÁN ZASE NEJLEPŠÍ?

Obsah

■ Úvodník

Poslouchejte Trumpa (<i>Tomáš Fošum</i>)	3
--	---

■ Česko

Babišův stroj na moc se rozjíždí (<i>Antonín Berdych</i>)	4
V čem má dnes Petr Fiala pravdu (<i>Tomáš Fošum</i>)	6

■ Střední Evropa

V maďarských volbách zápasí Evropa s Ruskem i USA (<i>Jan Blažek</i>)	8
MOL dál roste. Co s ním bude po volbách? (<i>Petr Zenkner</i>)	11
Únava, zima ani ruský teror Ukrajinu nezlomily (<i>Michal Lebeduška</i>)	13
Slovenská hokejová ostuda (<i>Marián Balázs</i>)	15
Trump Evropu dotlačil k užitečné sebereflexi. Bude to stačit? (<i>Karel Barták</i>)	17
Blíží se návrat těžkých vah do rakouského politického ringu? (<i>Miroslav Šepták</i>)	20
Vznikne v Polsku slezský jazyk? (<i>Wojciech Hofmański</i>)	21
Prohloubení demografické krize ve střední Evropě (<i>Jan Holovský</i>)	22

■ Kultura

Jak je důležité mítí Wajdu (<i>Lucie Zakopalová</i>)	25
Odřanie není Namibie (<i>Martin Liška</i>)	27
A kdo se omluví Gertě? (<i>Jan Gregor</i>)	29
Variace jedné osamělosti (<i>Matúš Guziar</i>)	30

■ Zraněná města

Frýdek-Místek: zapomínaná dvojakost (<i>Martin Veselka</i>)	32
---	----

Demokratický střed

1/2026, vydáno v únoru 2026, ročník XV.

adresa: Demokratický střed, Jirečkova 1012/9, 170 00 Praha 7

e-mail: redakce@demokratickystred.cz, web: www.demokratickystred.cz

šéfredaktor: Tomáš Fošum

zástupce šéfredaktora: Petr Zenkner

redakční rada: Tomáš Chlum, Jan Blažek, Marie Jüptner Medková, Jan Jüptner, Pavel Cechl,

Tomáš Orlík, Jan Holovský, Anna Plasová

grafická úprava: Jiří Kaufner, zdroje fotek na titulní straně: Wikimedia Commons a Facebook Viktora

Orbána, logo: LUSEL

vydavatel: Demokratický střed, z. s.

č. účtu: 2400332468/2010

registrační číslo MK ČR E 20906, ISSN 1805-6202, vychází 4 x ročně

Poslední dobou není nouze o pochmurné předpovědi, kam se svět ubírá. Polský ministerský předseda Donald Tusk už přede dvěma lety varoval, že se nacházíme v předválečných časech. Podle českého expremiéra Petra Fialy dění v západním světě připomíná třicátá léta dvacátého století. Kanadský premiér Mark Carney hovořil letos v Davosu o rozpadu světového řádu a o kruté realitě, v níž geopolitika velmocí nepodléhá žádným omezením.

Podobných výroků a varování najdeme celou řadu. Mívají tři hlavní příčiny. První je pokračující ruská válečná agrese vůči Ukrajině. Druhou pak představuje způsob, jakým funkci amerického prezidenta vykonává Donald Trump.

Tyto dvě příčiny se navíc prolínají. Za Trumpa se totiž Spojené státy proměnily ze spojence Ukrajiny v prostředníka, který chce válku co nejrychleji ukončit, a to klidně i podle agresorových not. S Trumpem souvisí také třetí důvod současné trudomyslnosti soubodomyšlného světa. Jde o oslabování liberální demokracie, jež vidíme leckde, ale ve Spojených státech coby velmocí číslo jedna je to nejvíce na pováženou.

Návrat Donalda Trumpa do Bílého domu vyvolal u řady lidí nadšení. I v Evropě se objevilo hodně politiků, kteří si nasazovali trumpovské červené čepice, ať už obrazně, nebo doopravdy. Například poslanci polské opoziční strany Právo a spravedlnost po jeho zvolení tleskali ve stoje a skandovali Trumpovo jméno. Tradičně protiruská strana se tak ocitla na stejné fanouškovské tribuně s proruskými středoevropskými premiéry, jako jsou Viktor Orbán nebo Robert Fico.

Je pozoruhodné, jak rozdílní politici dávali Trumpovi přednost před jeho soupeřkou Kamalou Harris. U nás se v tom shodli například Andrej Babiš, Tomio Okamura, Kateřina Konečná nebo Alexandr Vondra. Tedy populisty, pravice a levicové radikály – a v případě Vondry dokonce konzervativní demokratický politik.

V lednu uplynul rok od Trumpovy inaugurace a hlasy jeho příznivců v Evropě značně utichly. Jeho politika se jim hájí čím dál hůř. Někteří pozorovatelé dokonce pochybují o prezidentově duševním zdraví. Na druhou stranu dělá jen to, co sliboval. Ruského prezidenta Vladimira Putina už v minulosti označoval za přítele. O nutnosti získat Grónsko již také dříve mluvil. Předem rovněž upozorňoval, že

bude ve velkém zavádět cla. A Evropskou unii nesnáší dlouhodobě.

Jeho autoritářské metody by po zkušenostech z přelomu let 2020 a 2021, kdy se pokoušel zvrátit pro sebe nepříznivý výsledek voleb, také neměly být pro nikoho překvapením. Trumpovi apologeti si svého času oblíbili tezi, že ho máme brát vážně, ale ne doslova. Ve skutečnosti často říká přesně to, co chce udělat.

Trumpovo zvolení si údajně přáli i mnozí Ukrajinci, kteří byli unaveni z předchozí administrativy Joea Bidena, jež je sice podporovala, ale byla vůči Rusku opatrná. U Donalda Trumpa nejen oni očekávali, že bude chtít být silným americkým prezidentem, a nakonec začne vůči svému

příteli Vladimirovi přitvrzovat. Někteří politici či komentátoři se domnívají, že právě to Trump v posledních měsících činí. A poukazují třeba na sankce na vývoz ruské ropy. Ve skutečnosti jsme po celý rok pozorovali ponuré divadlo, kdy Trump tlačil více na bránici se

Ukrajinu než na agresivní Rusko s cílem dosáhnout jakéhokoliv „míru pro naši dobu“. Nemělo by to opět nikoho překvapovat. Chladným vztahem k Ukrajině se netajil už před volbami.

U autoritářů jeho typu zkrátka máme brát doslova to, co říkají. V éře informační přesycenosti jsme si zvykli mávat rukou nad nepříjemnými věcmi. Třeba když současný americký prezident sdílí na sociálních sítích video, na němž jsou Barack a Michelle Obamovi vyobrazení jako opice. Jenže slova nebo v tomto případě videa vytvářená umělou inteligencí občas přecházejí v činy. Stopy rasismu nesou v Trumpově Americe tvrdé zátahy proti imigrantům.

USA přesto stále zůstávají demokratickým státem, který si za tři roky může zvolit standardního prezidenta. Na to sází Evropa, jež se v obraně bez případné americké pomoci zatím neobejde, a proto se snaží s Trumpem nějak vyjít. Nic jiného nezbyvá ani těžce zkoušené Ukrajině. Nicméně ti, kterým nejde o život, a přesto stále Trumpovu politiku obhajují, vypovídají hlavně sami o sobě. Demokracie, lidská práva nebo spojenectví pro ně mnoho neznamenaají. Více obdivují silácká řešení a statečnost prokázanou zejména na poli kulturních válek. Skutečná válečná utrpení Ukrajinců je přitom často příliš netrápí.

Tomáš Fošum

Poslouchajte Trumpa

Předplatte si Demokratický střed. Roční předplatné (4 čísla) činí i s poštovným 300 Kč.

Objednávejte na e-mailu: redakce@demokratickystred.cz.

Babišův stroj na moc se rozjíždí

Vláda Andreje Babiše (ANO) zatím působí silně a sebevědomě. Co stojí za touto stabilitou a jak dlouho vydrží? Jak trvalý může být tento model vládnutí? Na příkladu vztahů s koaličními partnery nebo na změnách v zahraničněpolitické orientaci už lze i po pár měsících sledovat, jaké Babišovo druhé premiérské období bude. Následující řádky nabízejí odpovědi, které nemusejí každého těšit. Některé závěry totiž vyznívají pro premiérovy schopnosti příznivěji, než by si jeho kritici přáli.

Vláda ANO, SPD a Motoristů sobě je u moci teprve krátce. Přesto už první měsíce ukazují jeden zřetelný rys: premiér Andrej Babiš zůstal tím, kým byl vždy. Dělá především to, co je výhodné pro něj samotného a pro jeho hnutí. Ostatní agendy mají význam tehdy, pokud se do této logiky vejdou. A Babiš je v tom úspěšný.

Nejviditelnější ilustraci představuje nový státní rozpočet, který přepracovala ministryně financí Alena Schillerová (ANO). Většina kapitol prošla jen kosmetickými úpravami, spíše se škrtalo, než přesouvalo. Zejména obranný rozpočet přišel o více než dvacet miliard korun.

Skutečně výrazné posílení nastalo jen u ministerstva práce a sociálních věcí. Jde o resort, skrze nějž lze přímo dotovat klíčové voličské skupiny. Druhým vítězem se stalo ministerstvo zemědělství, jehož rozpočet narostl o více než pětinu. Každý, kdo zná potřeby českého agrobiznisu, si dokáže domyslet, kam takové navýšení v praxi směřuje a komu může přinést největší užitek. Rozpočet je tedy tvrdou ukázkou projekce Babišových zájmů, politických i obchodních.

Z tohoto pohledu nepřekvapí, že premiér nemluví ani o zásadní reformě státu, ani o nové koncepci fungování země. V tom je konzistentní. Dlouhodobé vize nejsou na pořadu dne, minimálně ne ty, které by mýslel vážně. To, co dnes sledujeme, je obsahově prázdné zakryté precizním řízením moci. Oproti roku 2017 ale pozorujeme jeden velký rozdíl. Babiš má mnohem větší jistotu v tom, jak si hlídat prostor, jak řídit konflikty a jak si nenechat události přerůst přes hlavu.

Kontrast s vládou Petra Fialy (ODS), která nastoupila po volbách v roce 2021, je zřejmý. Tehdejší pětikoalice dosáhla svého hlavního cíle, tedy poslat Babiše do opozice. Následné vládnutí však ukázalo, že programové rozdíly pěti stran se často navzájem neutralizovaly a konkrétní kroky nebyly vždy připraveny ani personálně, ani obsahově. Válka na Ukrajině, uprchlická vlna či energetická krize situaci komplikovaly, to však nevysvětluje vše. Její slabina spočívala také v tom, že koalice nedokázala jasně identifikovat své cílové skupiny a systematicky s nimi pracovat. V tom se od Babiše lišila zásadně.

Satelity drží kurz

Nejúspěšnější a nejvýkonnější částí dosavadního Babišova vládnutí je řízení koalice. Už během prvních měsíců se ukazuje, že hierarchie kabinetu je nastavená tvrdě

a jednoznačně. Koaliční satelity se pohybují na svém orbitu. Jsou navenek nezávislé, ale přitom pevně držené v gravitačním poli.

U SPD je to patrné nejvíc. Strana před volbami slibovala, že do vlády pošle své tváře a bude dělat vlastní, povětšinou velmi radikální politiku. Ve skutečnosti do kabinetu nominovala „odborníky“, kteří očividně postrádají vlastní politický výtlak i schopnost generovat SPD nové hlasy. Jsou to spíš figury, jež mají vykonávat zadanou práci, nikoliv politici s osobním mandátem. A hlavně: mají přímější vazbu na Babiše a ANO než na samotnou SPD. To je největší rozdíl mezi předvolební rétorikou a povolební realitou. SPD formálně sedí ve vládě, fakticky do ní však nevnese nic, co by připomínalo politiku.

U Motoristů se to ukázalo na kauze Filipa Turka. Prezident Petr Pavel ho otevřeně odmítl jmenovat ministrem životního prostředí, důvodů měl dostatek. Babiš se v této situaci rozhodl nepodat kompetenční žalobu k Ústavnímu soudu, čímž dal najevo, že spor nechce vést a že svého koaličního partnera v něm nechá samotného.

Šéf Motoristů a ministr zahraničí Petr Macinka pak v bezvýhodné situaci tlačil na Hrad metodou, již lze označit za politické vydírání. Když to vyšlo najevo, premiér zvolil typický postup: Macinku veřejně neodsoudil, celou záležitost zlehčoval, zároveň však pro něj neudělal nic, co by mu reálně pomohlo. Motoristé nesli náklady, premiér si ponechal odstup.

Tady je klíčové, že Babiš ustoupil i přesto, že Petr Pavel je jeho politickým protivníkem a v praxi ztělesňuje nejviditelnější protipól vlády. Rozhodnutí nepustit se do otevřeného střetu nevypadá jako osobní rozmar. Působí jako výsledek kalkulu, který premiér zjevně nedělal sám. Prezident má stabilně nadpoloviční podporu a konflikt by byl drahý, zbytečný a pro Babiše politicky nákladný.

Toto rozhodnutí učinil ještě dříve, než po celé zemi proběhly demonstrace na prezidentovu podporu. Ukazuje se, že Babiš zvolil pragmatický tón promyšleně a Motoristy nechal na holičkách. Tato strana původně tvrdila, že Petr Macinka zvládne vedle zahraničí řídit ještě jedno ministerstvo, nakonec ale na životní prostředí nominovala svého poslance Igora Červeného.

Na celé kapitulaci koaličních partnerů je nejvýmluvnější načasování. Děje se tak ještě před hlasováním o imunitě, kdy se premiér nachází ve zranitelnější pozici než obvykle. Potřebuje, aby ho sněmovní většina nevydala k trestnímu stíhání, které míří do finále a představuje pro něj osobní

Petr Macinka ukazuje, že zjevně nezná míru. Foto: Vlada.gov.cz

riziko. Koaliční partneři v této chvíli drží páku silnější než cokoliv jiného. Přesto už teď vidíme, jak s nimi Babiš zachází. Nabízí se jednoduchá otázka: jak bude vypadat jeho přístup ve chvíli, kdy o tento nástroj přijdou?

Pomalů, ale jistě?

Zahraniční politika byla před volbami hlavní osou sporu o Babišův návrat. Bývalá koalice stavěla velkou část své argumentace na tezi, že s ANO a jeho spojenci přijde hodnotový i praktický odklon směrem od Západu. Nyní se zdá, že se takový zlom zatím nekoná v podobě, jakou tehdy načrtávali. Premiér udržuje standardní komunikaci se západními partnery a dvě nejcitovanější zkoušky prozápadní kontinuity zatím přežily bez zásahu. Pokračuje akvizice letounů F-35 a nezmizela ani česká muniční iniciativa.

Změna se zatím odehrává spíše ve vnějším projevu vlády. Koaliční partneři potřebují průběžně dokazovat, že se „něco změnilo“, a tak se ve veřejném prostoru objevují epizody typu sundávání ukrajinských vlajek z budov a výroky, které překračují hranici přijatelnosti.

Šéf SPD a předseda Poslanecké sněmovny Tomio Okamura v tomto plní roli nejhlasilnějšího interpreta. Motoristé nezůstávají pozadu. Filip Turek na Ukrajině relativizoval ruskou agresi tvrzením, že příčinou války je spíše rozšiřování NATO, a Petr Macinka na Mnichovské bezpečnostní konferenci zkoušel přenášet argumenty ze sociálních sítí do konfrontace s exministrem zahraničí USA Hillary Clinton a šéfem polské diplomacie Radosławem Sikorským.

U Turka nejde o nešikovnost, ale o nekompetenci, která je nebezpečná svou formou a očekávatelná svým obsahem. V českém kontextu takový výrok zpochybňuje bezpečnostní rámec republiky ve chvíli, kdy Rusko otevřeně požaduje revizi uspořádání NATO až k roku 1997. Macinkova sebejistota zase působí jako ukázka toho, jak snadno se dá domácí póza proměnit v mezinárodní ostudu. Potlesk v několika takzvaných konzervativních kruzích na tom nic nemění.

Vedle toho už existují i dílčí praktické momenty. Premiér opakovaně formuloval odpor vůči zbrojnímu průmyslu a vláda odmítla poskytnout Ukrajině letouny L-159. Nejde o zlomový obrat, spíše o signál směru, který se může v čase sčítat s personálními a rétorickými excesy koalice. Po dvou měsících vládnutí tedy platí, že dramatický obrat, kterého se část veřejnosti obávala, zatím nenastal. Posun probíhá pomalu, nicméně pokud se tyto „drobnosti“ budou hromadit, změna může vzniknout bez jediného velkého rozhodnutí.

Babišovy nadějně výhledy

Koalice si od začátku nese vnitřní vadu, o níž jsme psali v *Demokratickém středu* již na podzim 2025: menší partneři budou postupně tlačeni do kouta, a právě to je jednou přímějí k odporu. Jakmile SPD nebo Motoristé ucítí, že se propadají mimo Poslaneckou sněmovnu, konflikt se pro

ně stane nástrojem přežití. A i kdyby se přímé spory chvíli nekonal, samotná přítomnost těchto stran ve vládě produkuje průběžné aféry a veřejné třenice, protože to odpovídá jejich stylu i motivaci.

Paradoxně zatím působí problematictější Motoristé. Jsou nováčci, jejich politika je agresivnější. Kauza Filipa Turka přerostla z epizody do stavu zaníceného politického zranění a Petr Macinka ukazuje, že zjevně nezná míru. Okamura je naopak rutinér, který umí sněmovní provoz a radikalitu dávákuje pragmaticky. Babiš chce hladký chod vlády bez zbytečné mobilizace opozice. Dokonce i v případě, že jeho partneři budou dál předvádět svou „správnou“ identitu pouze okázalými výpady necílenými na ANO, může se z nich časem stát chronická zátěž, kterou už Babiš nezvládne tlumit.

Z prvních dvou měsíců nového kabinetu vyplývá, že Babiš a ANO mají velmi dobrou výchozí pozici pro udržení dominance. Voličské jádro zůstává stabilní, vláda zatím nepřijala krok, který by vyvolal zásadní odliv podpory, a premiér působí zkušeněji než při nástupu své první vlády. Paralela s prvními roky předchozího kabinetu je zřejmá. ANO

si tehdy drželo vysoké preference i přes chyby a improvizaci a výrazněji začalo ztrácet až ve chvíli, kdy přišla systémová krize v podobě druhé vlny covidu na podzim 2020. Babiš i jeho lidé jsou nyní poučenější a žádná podobná krize na obzoru není.

Ekonomické prostředí je zatím příznivé a poskytuje vládě čas. Problémem zůstávají veřejné finance a prohlubující se deficit, ty však nejsou pro jádro voličů ANO zásadní. Pokud ekonomický růst vydrží, vláda může kombinovat postupné mírnění schodků s cílenou podporou vybraných skupin, aniž by vyvolala zásadní odpor.

Z toho plyne, že pro opozici bude obtížné tuto stabilní konstrukci narušit vlastní silou. Hlavním rizikem pro premiéra nejsou jeho protivníci, ale slabí koaliční partneři. Právě jejich neschopnost, přehmaty a snaha přežít za každou cenu mohou vytvořit tlak, který by jinak nevznikl. Pokud nedojde k vnějšímu otřesu nebo k zásadní kumulaci problémů, má díky této souhře okolností Babiš našlápnuto k velmi stabilnímu a úspěšnému vládnutí. Tedy pro něj. Pro Česko to platí mnohem méně.

Antonín Berdych

V čem má dnes Petr Fiala pravdu

Podle bývalé předsedkyně TOP 09 Markéty Pekarové Adamové byl Petr Fiala (ODS) nejlepším českým premiérem. Podle některých kritiků naopak v čele vlády neuspěl, čímž umožnil návrat Andreje Babiše (ANO) k moci. Fialovi bývá v této souvislosti vytýkán nedostatek sebereflexe. To však platí jen částečně. Své chyby sice veřejně nepřiznává, ale v řadě ohledů u něj nastal viditelný posun.

Když se letos v lednu na kongresu ODS loučil Petr Fiala s funkcí stranického předsedy, v uvolněném projevu prohlásil, že šlo o dvanáct úspěšných let. Je pravda, že když stranu po jejím historicky nejhorším výsledku ve sněmovních volbách na začátku roku 2014 přebíral, mnozí jí věstili odchod na smetiště dějin. To se nestalo, ale občanští demokraté se pod Fialovým vedením dlouhé roky hledali. A svým způsobem se hledají dodnes.

Ve sněmovních volbách v roce 2017 skončila ODS na druhém místě, ale získaných 11,32 procenta hlasů pro kdysi třicetiprocentní stranu úspěchem rozhodně nebylo. Oproti historickému dnu ze října 2013 si polepšila o necelé čtyři procentní body.

I v následujícím volebním období Fialova mise dlouho mířila k neúspěchu. Zlom nastal ke konci roku 2020, kdy ODS vytvořila společně s KDU-ČSL a TOP 09 předvolební koalici Spolu, jež vznikla i díky tomu, že lídři ostatních stran Petru Fialovi lidsky důvěřovali. Trojkoalice pak v říjnu 2021 dosáhla nečekaného volebního vítězství a společně s hnutím STAN a Piráty sestavila vládu.

Přispěla k tomu souhra okolností. Nejdůležitější faktorem bylo propadnutí přibližně milionu hlasů, když hned tři potenciální koaliční partneři dosavadního premiéra Andreje Babiše a jeho hnutí ANO zůstali těsně pod pěti-

procentním volebním prahem pro vstup do Poslanecké sněmovny. V roce 2025 se už propadnutí hlasů nezopakovalo. Strany Fialovy vlády tak navzdory tomu, že dohromady svůj volební zisk dokonce navýšily, skončily v opozici.

Hrubá chyba

Fialovu vládu od začátku srážela zjevná nepřipravenost. Bezpochyby to neměla lehké, když nastupovala v době rychle rostoucí inflace, načež se naplno rozhořela válka na Ukrajině, jejímž vedlejším efektem byla energetická krize. Navíc ne všechny chyby nebo nedokonalé kroky lze vyčíst Petru Fialovi. Jednalo se o koaliční vládu pěti stran, jež občas obtížně hledaly shodu.

Nicméně za to, že ODS neměla dostatek kvalitních kandidátů na ministerská křesla a promyšlený reformní program, Petr Fiala odpovědnost bezpochyby nese. Od začátku byl samozřejmě limitován tím, že do strany vstoupil krátce předtím, než se stal jejím předsedou. Bývalému rektorovi Masarykovy univerzity se prý proto v ODS přezdívalo hostující profesor. Příliš pak po celou dobu spoléhal na lidi, kteří ho do strany přivedli. Týká se to hlavně kontroverzního Pavla Blažka. Spojenectví s ním stálo Fialu nemálo politických bodů.

Ve zmíněném projevu na rozloučenou Petr Fiala své spolustraníky vyzval, aby jeho nástupce opatřili silnějšími pravomocemi. Zmínil, že on sám chtěl například přivést na kandidátky výrazné osobnosti mimo ODS, ale se zlou se potázel. Přitom nevýraznost lídrů některých krajských kandidátních listin patřila k důvodům loňské porážky koalice Spolu ve sněmovních volbách.

Můžeme v tom vidět Fialovu neschopnost prosadit ve straně svou, ale sílu krajských organizací museli respektovat též jeho předchůdci v čele ODS, a to i takový ranář jako Mirek Topolánek. Není ani fér srovnávat Fialu s Andrejem Babišem, který ve stranické politice působí zhruba stejně dlouho jako on. Babiš hnutí ANO de facto vlastní a může si v něm dělat, co chce. Když se mu nějaký politik ANO znelíbí, může ho vyměnit, aniž by se musel trápit, co na to řekne některá regionální organizace.

Navzdory nouzi o kvalitní ministerské kandidáty a nepřipravenosti však bilance Fialovy vlády není ani zdaleka tak špatná. Udělala změny v penzijním systému, které byly nepopulární, ale zároveň představovaly důležitý krok k jeho udržitelnosti. Zvládla příchod statisíce ukrajinských válečných uprchlíků. Během jejího mandátu se Česko zbavilo závislosti na Rusku v dodávkách ropy a plynu.

Vláda se také snažila o konsolidaci veřejných financí, byť zůstala daleko za očekáváním i svými sliby. Tady jí ovšem podrážděla nohy asi největší politická hrubka Petra Fialy. Paradoxně k ní došlo ještě předtím, než se dostal k moci. Na konci roku 2020 kývla ODS coby opoziční strana na nabídku Andreje Babiše a společně s jeho hnutím ANO a SPD prosadila ve sněmovně v rámci zrušení takzvané superhrubé mzdy výrazné snížení daní z příjmu fyzických osob. Jednalo se sice o dlouhodobý cíl ODS, ale došlo k němu bez toho, že by byly seškrtnuty výdaje státního roz-

počtu, což vedlo k výraznému prohloubení deficitu. Navíc se tak dělo uprostřed pandemické krize.

Tento krok byl ze strany ODS o to nepochopitelnější, že ho po ní nikdo nežádal. I ti největší ekonomičtí liberálové by pochopili, že v době, kdy nemocnice praskaly ve švech, ekonomika kvůli pandemickým opatřením nemohla naplno fungovat a nikdo nevěděl, co bude dál, nebyl na snižování daní vhodný čas. ODS slibovala, že až se dostane do vlády, bez problémů škrtne desítky miliard na výdajové straně rozpočtu. To se však nestalo. Jestli někde chybí Fialovi sebereflexe, je to právě nepromyšlený způsob zrušení superhrubé mzdy.

Tehdy u něj zjevně zvítězila ideologie nad odpovědností, kterou se přitom rád zaštiťuje. Petr Fiala nejspíš dlouho splňoval představy části spolustraníků o předsedovi ODS. Konzervativce a euroskeptik, jenž mluvil o poctivé pravice a politické soupeře včetně hnutí ANO označoval za levici. To už ale nyní u něj úplně neplatí. Nemusíme to hned nazývat hlubokou sebereflexí, každopádně Petr Fiala v řadě oblastí prošel znatelnou názorovou proměnou.

Koperníkovský obrat

Bylo to vidět i na zmiňovaném lednovém kongresu ODS, kde Fialu ve funkci předsedy nahradil Martin Kupka. Zatímco ostatní mluvili o návratu ke kořenům a odmítali se dále „rozpouštět“ v koalici Spolu, Fiala ve svém bilančním projevu prohlásil, že dělení na pravici a levici není dnes to nejpodstatnější. Hlavní konflikt se teď podle něj vede mezi demokraty na jedné straně a populisty a extre-

Petr Fiala (vlevo) předal loni v prosinci Andreji Babišovi premiérský post.
Foto: Vlada.gov.cz

misty na straně druhé. U nás hlavní výzvu pro demokraty představuje Babišovo hnutí ANO, které nazval bezhodnotovou mocenskou mašinérií a soupeřem, na nějž staré recepty nefungují. Demokratické síly se tak podle Fialy musejí i nadále spojovat, aby měly v příštích volbách vůbec šanci na úspěch.

Profesor politologie Petr Fiala na některé své kritiky působí jako muž odtržený od reality. Tento dojem občas podporovaly nepovedené marketingové tahy, jako bylo třeba slibování „německých“ platů. Fialův současný popis politiky u nás i ve světě je však v mnohém přesný. Dobře také vnímá otřásání dosavadního mezinárodního řádu, které symbolizuje ruská válečná agrese vůči Ukrajině a sebestředná politika staronového amerického prezidenta Donalda Trumpa.

U Petra Fialy v této souvislosti dochází k jakémusi koperníkovskému obratu ve vztahu k Evropské unii. Ještě v roce 2014 posměšně říkal, že nezná žádný bruselský recept, který by fungoval. O evropské integraci psával jako politolog kritické texty. Teď ovšem prohlašuje, že v oblastech, kde je to možné, potřebujeme více Evropy. Své starší výroky o Evropské unii si prý dokáže obhájit i dnes, ale zároveň víceméně přiznává, že se jeho pozice změnila. Nad starým kontinentem visí stín agresivního Ruska i ztráty jistoty, že mu Spojené státy v případě nouze pomohou. Ve chvíli, kdy začíná převažovat právo silnějšího, se slabší musejí spojit.

Fiala během let nezměnil názor jen na Evropskou unii. Stejně tak se „rozžehnal“ s maďarským premiérem Viktor Orbánem. Zatímco v roce 2015 pózoval u plotu, který nechal Orbán vybudovat na maďarsko-chorvatské hranici proti migrantům, dnes varuje před jeho autoritářskými sklony. V roce 2016 víceméně přivítal vítězství Donalda Trumpa v amerických prezidentských volbách, v posledních letech se už k němu ale nehlásil. Nedávno se na rozdíl od premiéra Babiše jasně postavil za Grónsko, které si začal Trump nárokovat.

Když se vrátíme k Fialovu vládnutí, byla to právě zahraniční politika, která v očích mnohých voličů zachránila jeho pověst. Na nepřijatelnost kremelského imperialismu totiž názor měnit nemusel. Začátek plnohodnotné ruské invaze na Ukrajinu v únoru 2022 umožnil Fialovi postavit se na tu správnou stranu.

O čtyři roky později si můžeme oprávněně klást otázku, zda česká finanční pomoc Ukrajině byla za Fialovy vlády dostatečná. Nicméně za českou muniční iniciativu jsou Ukrajinci dodnes vděční. A dnes již slavnou cestou vlakem do obleženého Kyjeva v březnu 2022 prokázal Fiala osobní odvahu.

Pro Ukrajinu bylo každopádně lepší, že v té době vedl vládu on, a nikoliv Andrej Babiš. Ten se řídí hlavně průzkumy veřejného mínění a jeho elektorát zůstává ve vztahu k pomoci Ukrajincům rozdělen. Je to i vidět na lavírování, které staronový premiér Babiš vůči zemi čelící ruské agresi předvádí. Dělal to i v opozici. Těžko si představit, že by za jeho vlády vznikla například právě muniční iniciativa. Tu chtěl ostatně po nedávném návratu k moci zrušit, což nakonec hlavně kvůli tlaku ze strany spojenců neudělal.

S odstupem času bude vláda Petra Fialy možná hodnocena lépe než dnes. Paradoxně jí k tomu může dopomoci současná vládní koalice, jejíž složení je zárukou budoucích přešlapů v domácí i zahraniční politice. Svědčí o tom již prvních pár týdnů, kdy jsou ANO, SPD a Motoristé sobě u moci. Pokud však ODS, TOP 09, KDU-ČSL, STAN či Piráti pomýšlejí na brzký návrat do vlády, jenom s kritikou Babiše a spol. si nevystačí. Musejí si rychle vyhodnotit, co učinili v minulém volebním období dobře a co naopak špatně. Z Petra Fialy by se přitom neměl dělat ani hrdina, ani obětní beránek. Noví lídři by se měli poučit z jeho chyb, ale vyplatí se mu rovněž naslouchat. To, co dnes říká o nutnosti spojování demokratických sil a zahraniční politice, totiž často dává smysl.

Tomáš Fošum

V maďarských volbách zápasí Evropa s Ruskem i USA

V dubnu si Maďaři zvolí nový parlament. Vláda i opozice hodnotí nadcházející klání v zásadě jako civilizační boj, který lze zjednodušeně vidět jako volbu mezi Bruselem a Moskvou. Na straně proruského premiéra Viktora Orbána do souboje vstupuje i americký prezident Donald Trump. Zastíní při dubnovém hlasování zahraniční témata ta domácí? A co by znamenalo vítězství té či oné strany?

Předák maďarské opozice Péter Magyar vzešel z vládní strany Fidesz premiéra Viktora Orbána, jehož mladší verzi v mnoha ohledech připomíná. Skeptici kvůli tomu jeho současnou stranu Tisza, jež má podle průzkumů slušnou šanci vyhrát nadcházející volby, často popisují jako pouhou měkkčí verzi Fideszu, a ne jednoznačnou opozici. Mají

pravdu? Jak zásadní změnu by případná Magyarova vláda přinesla?

Odpověď nabídla před nedávnem sama Tisza ve svém podrobném volebním programu. Dokument, s jehož čtením by se dnes v Česku málokdo obtěžoval, se v politicky vyostřené atmosféře současného Maďarska těšil překva-

Péter Magyar během kampaně před volbami do Evropského parlamentu v červnu 2024.

Foto: Wikimedia Commons/MrSilesian

pivě vysoké mediální pozornosti. Jasně z něj totiž vyplývá, že Péter Magyar láká voliče na změnu doslova převratnou. A to až tak, že si člověk říká, zda to Orbán a jeho zahraniční přátelé vůbec mohou připustit.

Začněme domácí politikou. Tisza v programu slibuje zřídit úřad na prověřování a trestání možných korupčních přečinů z předchozích dvaceti let, tedy hlavně z období vlády Fideszu. Jednou z Magyarových rétorických stálíc je totiž cíl vrátit státu a společnosti „uloupený majetek“. Tím se opozice trefuje do lidových nálad, protože stagnující hospodářství, klesající životní úroveň a zejména neveselý stav školství i zdravotnictví nahlíží běžní Maďaři často v kontrastu s okázalým bohatstvím vládní blízkých elit. O jeho korupčním původu si štěbetají i vrabci na střeše.

Naplnit opoziční návrhy by ale stálo spoustu úsilí, stejně jako na jiném místě programu slibovaný návrat politické nezávislosti státních médií, která už roky jdou otevřeně na ruku vládě. A Magyarova strana nezapomíná ani na uni-

verzity, jimž chce obnovit autonomii. Dnes totiž v důsledku rozhodnutí vlády strukturálně podléhají jednomu z ministerstev.

Zpátky do Evropy!

Všechna tato navrhovaná opatření by šla shrnout jako návrat k demokratickým principům a vládě práva. Ten ale není trhákem letošních voleb. Tím je z pohledu opozice oživení chřadnoucí ekonomiky a zvýšení životní úrovně občanů. Jak toho chce Tisza dosáhnout? Vedle potírání korupce také skrze narovnání vztahů s Evropskou unií a obnovený tok unijních fondů do Maďarska. A to už je zahraniční téma, které s demokratickými principy úzce souvisí. Tisza totiž nabízí vstřícnost vůči požadavkům Evropské komise na dodržování zásad práva a transparentnosti.

Tím ale zamýšlený obrat země směrem zpátky k Bruselu nekončí. Péter Magyar chce, aby se Maďarsko navíc podřizovalo evropské prokuratuře ve věci závažných trestných činů souvisejících s unijním rozpočtem a dotacemi. To Orbánova vláda vehementně od-

mítala a vzbuzovala tím četná podezření. Naopak Magyarovi by s ohledem na jeho vlastní chystané protikorupční tažení mohlo konání evropského úřadu ušetřit spoustu práce.

A v neposlední řadě pak navrhuje Tisza něco, na co by si u nás troufnul málokdo – v nejkratší možné době zahájit proces přijetí eura. Země sice v poslední době maastrichtská kritéria neplní, to ale nemusí být nepřekonatelný problém. I od nás víme, že nejdůležitějším předpokladem pro přijetí společné evropské měny je politická vůle, a té má podle všeho maďarská opozice dost.

Evropa ale není z pohledu Tiszy jen zdrojem peněz a zárukou prosperity. Z celého jejího volebního programu číší zřejmá snaha hodnotově ukotvit Maďarsko v západních strukturách a skoncovat s východním směřováním zahraniční politiky premiéra Orbána. Opozice chce především utnout energetickou závislost na Rusku, a to nejen u plynu a ropy, ale i jaderného paliva. A obecně by ráda omezila vliv „nikoli spojeneckých“ mocností na vývoj v zemi. Tohle všechno je v rozporu se současným směřováním země a zároveň v souladu s uvažováním rozhodujících evropských států i Unie jako celku.

Jinými slovy chce maďarská opozice pod taktovkou Pétera Magyara jednoznačně „zpátky do Evropy“. Zároveň

také voličům sugeruje obavu, že další vládní období stávajícího premiéra s jeho čím dál vyhraněnější protibruselskou rétorikou bude znamenat, že Viktor Orbán Maďarsko nakonec z Evropské unie „vyvede ven“. Je to jen silné předvolební heslo, nebo je na něm něco pravdy?

Opoziční snahy a šance dělají vrásky nejen Viktoru Orbánovi na budínském hradě, ale i Vladimíru Putinovi v Kremlu. Ruský vládce by jistě nerad přišel o svoji spolehlivou politickou spojku v Evropě, kromě toho je Budapešť hájemstvím ruských zpravodajců pro celý kontinent. A v neposlední řadě jde i o byznys. Magyarovo vítězství by mohlo zpochybnit ruské investice do maďarských jaderných technologií včetně kontroverzní dostavby elektrárny v Paksu. O dodávkách plynu a ropy, jejichž výnosy pomáhají financovat nekončící ruskou válku na Ukrajině, ani nemluvě.

Kreml je znám snahou i schopností ovlivňovat výsledky voleb v demokratických zemích. V Maďarsku jako by to zatím nebylo potřeba, Orbánova předvolební mašinerie dosud dokázala soupeře válcovat bez přímé podpory zvenčí. Letos je ale všechno jinak a podle toho to vypadá. Náznaky činnosti ruských tajných služeb jsou už teď znát.

V první polovině února se na webové stránce nejasného původu objevil videozáběr rozestlané manželské postele s tajnosnubným oznámením: Coming soon. Jak vzápětí lídr maďarské opozice sám přiznal, jde o záběry ze srpna 2024 z pokoje, ve kterém strávil intimní chvíle se svou tehdejší přítelkyní. Co všechno na záběrech je a zda se to někdy dozvíme, zůstává zatím ve hvězdách. Magyar ovšem přiznal, že oné noci byl se svojí družkou na party, kde se kromě alkoholu podávaly i drogy. Popírá, že by je sám konzumoval, už to je ale voda na mlýn provládním médiím, která Magyara dlouhodobě vykreslují jako zhýralce.

Záběry z milostného lože připomínají explicitní video, jež před deseti lety znemožnilo ruského opozičního politika Michaila Kasjanova. Bylo tenkrát pořízeno skrytými kamerami v hotelovém pokoji a stálo ho politickou důvěryhodností. Magyar se mohl na počátku své strmé politické dráhy nechat chytit do podobné pasti. Jeho neprůkazné prohlášení, že se proti němu chystá kompromitující materiál ruského typu, není ale radno brát na lehkou váhu. Zbývá jen čekat, jaké bude další dějství vnitropolitické či geopolitické hry, kterou tajemný autor videa rozehrál.

Ať tak či onak, pokus o diskreditaci Pétera Magyara se zatím jeví jako okatý a obhroublý a může se klidně minout cílem. Válkou oslabený Vladimír Putin už zkrátka není oním elegantním a bezchybným hybatelem světového dění, jímž ještě před pár lety býval. Loni jeho oblíbenci v rumunských ani moldavských volbách neuspěli.

Trumpova (ne)podpora

Orbána před volbami podpořila celá plejáda národoveckých a někdy i značně kontroverzních politiků od českého předsedy vlády Andreje Babiše a polského expre-

miéra Mateusze Morawieckého přes nejvýraznější tvář francouzské krajní pravice Marine Le Pen a italského ministra vnitra Mattea Salviniho až po Alici Weidel z Alternativy pro Německo a stálíci izraelské politiky Benjamina Netanjahua. A ano, vítězství mu přes sociální sítě popřál i americký prezident Donald Trump. V jeho případě je to ale o poznání méně, než v co předseda Fideszu doufal.

Viktor Orbán má nepochybné zásluhy na znovuzvolení prezidenta Trumpa v roce 2024. Skrze síť spřátelených think tanků sdíleli Maďaři s jeho týmem zkušenosti s tím, jak vést kampaně, pracovat s veřejností a následně se chopit moci. Předseda strany Fidesz je také dlouhodobě Trumpovým nejvěrnějším a nejhlasitějším obdivovatelem mezi šefy evropských vlád, oprávněně má tedy pocit, že by si trochu vděku od amerického prezidenta zasloužil.

Ještě před pár měsíci se zdálo, že se ho i dočká. Celý svět si tehdy myslel, že mocní muži z Washingtonu a Moskvy mohutným potřesením rukou zpečetí konec vleklého a tragického konfliktu na Ukrajině. K setkání mělo dojít právě v Budapešti, což by jeho pořadateli a hostiteli dalo možnost ohrát se ve světle světové politiky, navíc v roli mírotvorce. Co víc si před volbami přát?

Mír je však zatím v nedohlednu a budapešťské setkání u ledu. Trump samozřejmě mohl maďarské hlavní město navštívit i tak, ale poslal za sebe jen ministra zahraničních věcí Marca Rubia, který se tam v únoru zastavil na svém evropském turné. Americký šéfdiplomat ale vyvolal spíše smíšené pocity, hlavně svou zmínkou o výjimce z amerických sankcí na odběratele ruské ropy. Ty se Donald Trump kvůli srdečným vztahům s přítelem Viktorem rozhodl u Maďarska neuplatňovat, což je skutečně mistrovským výdobytkem Orbánovy zahraniční politiky. Když ale tuto kartu Rubio v Budapešti vytahoval, ropovodem Družba právě kvůli válce již řadu dní nepřitekla ani kapka. Jeho sdělení tak vyznělo do prázdna.

Rubiova návštěva samozřejmě pomohla Orbána vykreslit jako státníka světového významu. Ale tak důležitá, aby zvrátila výsledek voleb, přece jen nebyla. Že Budapešť před volbami hostila místo prezidenta pouze ministra, může být důsledkem Trumpovy vize světa rozděleného do několika sfér vlivu. Maďarsko dnes prostě v oblasti primárního amerického zájmu neleží, což je pro Fidesz špatná zpráva.

Předsedovi maďarské vlády nepůjde v dubnu jen o páte vítězství v řadě, nýbrž o celkový politický odkaz. Podpora Putina a Trumpa mu pomáhá, ale většině Maďarů je bližší evropská košile než globální kabát. Aby neprohrál, udělá Orbán vše, co je v jeho moci. Ta je sice obrovská, ale na vítězství v řádných volbách nemusí stačit. Jestli vládní kroky vzbudí dojem, že maďarské volby už nelze označit za svobodné, budoucnost země v Evropě to ohrozí přímo fatálně. V tom případě by Orbán skutečně Maďarsko z klubu demokratických zemí zvaného Evropská unie vyvedl ven.

Jan Blažek

MOL dál roste. Co s ním bude po volbách?

Petrochemický koncern MOL, jehož čistý zisk se obvykle pohybuje kolem jedné miliardy dolarů, je nejdůležitější maďarskou firmou spojenou se státem. Ten už šestnáct let ovládá skupina kolem premiéra Viktora Orbána (Fidesz). Generální ředitel Zsolt Hernádi řídí MOL dokonce již čtvrtstoletí. Pod jeho vedením se proměnil z národního rafinérského podniku ve velkého středoevropského hráče.

Dubnové parlamentní volby, v nichž vládní strana Fidesz už počtvrté obhájí většinu v parlamentu, mohou v Maďarsku po šestnácti letech přinést změnu. Pokud k ní dojde, je prakticky jisté, že se nynější opozice pokusí Orbánův okruh od klíčové maďarské společnosti odstříhnout. Nejlépe to bude vidět na personálních změnách přímo ve firmě nebo ve státních nadacích s ní spojených, kde všude působí premiérovi blízcí lidé.

MOL je akciová společnost kótovaná na burze v Budapešti. Stát v ní měl vždy silný vliv, což není nic zvláštního. Podobné je to v polském koncernu Orlen nebo v české energetické skupině ČEZ.

Maďarský stát svůj podíl 30,5 procenta ovládá přes nadace zřízené Viktorem Orbánem v roce 2021. Fakticky tedy žádný přímý podíl ve firmě nemá. Pro samotný chod koncernu je tou hlavní nadací MOL New Europe Foundation (MOL Új Európa Alapítvány), která drží něco přes deset procent akcií. V její správní radě zasedá například Szilárd Demeter, což je Orbánův ideolog a vládce nad státními kulturními organizacemi.

Podobné podíly mají dvě vlivné nadace. První se jmenuje Maecenas Universitatis Corvini a spravuje budapešťskou Korvínovu univerzitu, největší vysokou školu v zemi. V jejím čele stojí přímo šéf MOL Zsolt Hernádi. Druhou nadací je klíčová vzdělávací instituce Mathias Corvinus Collegium (Tihanyi Alapítvány), která vychovává budoucí maďarské elity blízké Fideszu. Pokud se někdo ptá, odkud se berou peníze na často velkolepé projekty malého středoevropského státu s velkými ambicemi, tak odtud. Nadaci Tihanyi Alapítvány řídí Balázs Orbán, politický ředitel kabinetu premiéra a jeho klíčový poradce.

Takových lidí se kolem společnosti MOL samozřejmě pohybuje mnohem více. Jejich pozice je právně zabetonovaná skrze tyto „nadace pro správu majetku ve veřejném zájmu“. Je ale otázka, jestli při změně vlády, pokud k ní dojde, bude někdo jejich pozice respektovat. Při významu, jaký MOL má, si to lze těžko představit. Na druhou stranu MOL je pro státní rozpočet důležitý a nikdo nemá zájem ho ekonomicky poškodit. Ovládnutí orbánovských nadací se také bude muset „zprocesovat“, což chvíli potrvá.

Státní kontrolu nad koncernem MOL podporuje dále necelých pět procent akcií v držení největší maďarské banky OTP. Tu od roku 1992 řídí Sándor Csányi. Ten vedle zmíněné banky vybudoval něco jako maďarský Agrofert, což z něj dělá nejbohatšího Maďara. Pravděpodobně však až po Viktoru Orbánovi, jehož majetek ale, podobně jako

u jeho ruského vzoru Vladimíra Putina, spravují prostředníci z řad maďarských miliardářů. Nedá se tedy přesně vyčíslit.

Do roku 2022 měla ve skupině MOL podíl více než sedm procent i Oman Oil Company. Když se arabská ropná firma rozhodla kvůli snížení zadlužení podíl prodat, vykoupil ho MOL a přidal jej do zaměstnaneckého akciového fondu. Přes něj stát kontroluje další více než desetinu firmy. Maďarsko tak v ní má různými způsoby nadpoloviční většinu. Jejími akcionáři jsou ale i fondy významných zahraničních bank a penzijních společností, protože jde o stabilní investici s pravidelnou a slušnou dividendou. Tyto fondy do řízení skupiny nezasahují a jen se „vezou“. Podobně jako drobní retailoví investoři.

Velké nákupy

Symbolem petrochemického koncernu MOL je jeho dlouholetý šéf Zsolt Hernádi. Dnes 66letý manažer zajišťuje kontinuitu firmy a svoji pozici si reálně zasloužil. Firmu z postu generálního ředitele řídí od roku 2001. Do jejího čela se dostal za první vlády Viktora Orbána (1998-2002), dokázal ale přežít i následující dvě volební období pod maďarskými socialisty. Vzděláním ekonom a původní profesí bankéř měl v devadesátých letech blízko k maďarské privatizaci. Ve společnosti MOL hlídá Hernádi finanční disciplínu, za jeho vedení v ní zakotvila řada zahraničních manažerů.

Firma také provedla velké investice, aby snížila závislost na výrobě benzínu a nafty. Marže z produkce plastů a chemikálií jsou totiž stabilnější a vyšší. Nejvýznamnější petrochemickou investicí za 1,3 miliardy eur byl závod ve městě Tiszaújváros na výrobu takzvaných polyolů použitelných v autoprůmyslu i stavebnictví. MOL ho otevřel v roce 2024. Firma se za Hernádiho také snaží proniknout do recyklace odpadů a experimentuje též se zeleným vodíkem. Podle dlouhodobé strategie má do roku 2030 více než polovinu svých investic směřovat do udržitelných a nepalivových projektů.

S Hernádim jsou spojeny také ambiciózní akvizice v zahraničí. V roce 2000 MOL vstoupil do bratislavské rafinerie Slovnaft, již plně ovládl o čtyři roky později. Klíčový podíl na tom měl slovenský politik maďarského původu Oszkár Világi. Ten poté Slovnaft řídil až do konce loňského roku, kdy po dvaceti letech odstoupil. Zůstává ale v čele nejužšího vedení koncernu MOL, přičemž je v představenstvu odpovědný za inovace a strategie.

Druhá akvizice za Hernádiho proběhla v Chorvatsku, kde MOL v roce 2003 získal čtvrtinu v rafinerii INA v přístavu Rijeka. O šest let později Maďaři zvýšili svůj podíl na 49 procent a získali i manažerskou kontrolu, což Chorvati do dnes nerozdýchali. S prodejem jsou spojena i obvinění Hernádiho z korupce. Tím, kdo měl úplatek pět milionů eur vzít, byl tehdejší chorvatský premiér Ivo Sanader. V roce 2012 byl odsouzen na deset let vězení. Chorvaté se v mezinárodní arbitráži pokusili prodej rafinerie napadnout, ale neuspěli. Definitivně spor prohráli v červenci 2022 a museli MOLu zaplatit náhradu škody ve výši 235 milionů dolarů.

Ve hře je i další akvizice, jež může pozici koncernu na Balkáně dále rozšířit. MOL se totiž letos v únoru předběžně dohodl na odkoupení většinového podílu 56,16 procenta ve společnosti Naftna Industrija Srbije. Prodávají-

cím jediné srbské rafinerie v Pančevu je pod tlakem amerických sankcí ruský Gazprom Něft, který ji kontroluje od roku 2009. MOL by mohl za podíl Rusům zaplatit dvě až tři miliardy dolarů. To jsou peníze, které nemá. Proto se Maďaři spojují s velkým ropným koncernem z Blízkého východu, státní firmou ADNOC ze Spojených arabských emirátů. Obchod by se měl potvrdit do konce března a musí ho odsouhlasit americké ministerstvo financí.

Jde o vynucený obchod; pokud obsahuje nějaké tajné dohody, nevíme o nich. Rusové ale podíl určitě raději prodají maďarskému MOLu, který stále odebírá ropu z Ruska a chce v tom dále pokračovat. Roli hraje i to, že Viktor Orbán je považován za spojence Kremlu.

Pokud transakce dopadne, bude mít MOL už čtyři rafinerie, z toho tři vnitrozemské v maďarském městě Százhalombatta, v Bratislavě a právě v Pančevu. Akvizice navíc předpokládá propojení srbské a maďarské rafinerie, aby se snížila závislost na dodávkách přes chorvatský ropovod Adria. Ten začíná v přístavu Omišalj, odkud ropou dovezenou tankery zásobuje zmíněnou rafinerii v přístavu Rijeka.

Budapešťský MOL Campus, v němž koncern MOL sídlí, je nejvyšší budovou v Maďarsku.

Foto: Wikimedia Commons/Levairichard

Hernádi tak jen krátce před maďarskými volbami, jež se konají 12. dubna, může velikost MOL dále rozšířit. Zda to bude jeho poslední velký obchod v čele firmy, se teprve uvidí. Lídr maďarské opozice Péter Magyar musí nejprve vyhrát volby a pak ještě ovládnout Viktorom Orbánem dlouho budovaný systém. Hernádi a Magyar, který byl dlouho součástí orbánovské elity, se dobře znají. Opoziční předák sice často kritizuje fungování velkých maďarských firem s vlivem státu, což Hernádi nikdy nekomentuje. U obou přesto může zvítězit pragmatismus. Šéf skupiny MOL opravdu není jen politický nominant, ale skutečný tvůrce současné podoby maďarského koncernu.

Nová realita

Přes zmíněný možný pragmatismus má v jedné věci Hernádi jasno. Jeho ochota odebírat ruskou ropu od společnosti Lukoil ropovodem Družba není dána jen nižší cenou. Hernádi nechce platit chorvatskému provozovateli ropovodu Adria, státní společnosti Janaf, několikanásobně vyšší poplatky za přepravu, než je v Evropské unii běžné. Chorvaté takto Maďary vydírají, aby je donutili prodat rafinerii v Rijece.

Pro Pétera Magyara, jenž hraje kartu evropského politika, by za jeho případné vlády bylo těžké odůvodnit dlouhodobé odběry ruské ropy. Možná by uhrál výjimku do roku 2027, kdy EU stejně plánuje odběr veškeré ruské ro-

py zastavit. Orbán ji ale pro Maďarsko a Slovensko získal při tvrdých jednání v Bruselu natrvalo. I zde však MOL a Hernádiho může dohnat nová realita. Probíhající válka na Ukrajině za poslední rok několikrát přerušila provoz Družby. Aktuálně tok ropy v polovině února zastavily ruské útoky, předtím zase ukrajinské. Kyjev dosud přepravu surovin přes své území toleroval, protože MOL a hlavně Slovnaft vyvážely na Ukrajinu naftu. Jistotu ale MOL nemá a mít nebude.

Pak jsou tady americké protiruské sankce. Orbánovi se sice loni v listopadu při cestě do Bílého domu podařilo u amerického prezidenta Donalda Trumpa uhrát výjimku. Jenže ta není tak úžasná, jak se to maďarský premiér snaží prezentovat. Není pravda, že Trump garantoval trvalou výjimku pro plynovod TurkStream a ropovod Družba, jak Orbán hned napsal na svůj účet na sociální síti X. Maďarsko získalo jen roční odklad do konce roku 2026. A pokud bude zemi vládnout Péter Magyar, není moc pravděpodobné, že by Američané další odklad podpořili. Ostatně i Viktor Orbán za něj musel svému „příteli“ Trumpovi zaplatit zakázkami pro americké firmy.

Jak to nakonec v čele koncernu MOL dopadne, uvidíme poměrně brzy. Každopádně jedno je jasné. Pokud případná nová vláda Zsolta Hernádiho odvolá, bude to velká věc.

Petr Zenkner

Únava, zima ani ruský teror Ukrajinu nezlomily

Před čtyřmi lety začala ruská invaze na Ukrajinu. Od té doby se podoba války zásadním způsobem změnila a její konec bohužel stále není na dohled. Stojí proto za to zrekapitulovat, co se na Ukrajině za poslední čtyři roky dělo a v jakém stavu se dnes nachází.

Prvotní zděšení z ruské agrese, ale i euforie z ukrajinských úspěchů na bojišti jsou dávno pryč. Tyto emoce vystřídal obrovská únava Ukrajinců, kteří se nyní potýkají s nejhorší zimou od začátku války. Kvůli ruským útokům na energetickou infrastrukturu, jež nelze nazvat jinak než válečným zločinem, se ukrajinská města potýkají s neustálými výpadky v dodávkách elektřiny a tepla. To vše v tuhé zimě, jakou země naposledy zažila před mnoha lety.

Jednou z obětí ruských útoků na ukrajinskou energetiku, jejíž příběh v posledních týdnech obletěl svět, se stala devadesátiletá Jevhenija Besfamilna (doslova „bez příjmení“). Tato Ukrajinka židovského původu v dětství zázrakem přežila holocaust, během něhož ztratila celou rodinu. Nyní zemřela v Kyjevě, když v jejím bytě při venkovních teplotách klesajících pod dvacet stupňů pod nulou nefungovala elektřina ani topení. Příběh Jevhenije je jedním z mnoha názorných příkladů toho, jak ve skutečnosti vypadá „denacifikace“ Ukrajiny, kterou ruské vedení propagandisticky ospravedlňuje svou dobyvačnou válkou.

Současná kritická situace po čase opět připoutala k Ukrajině pozornost světa a vyvolala obrovskou vlnu solidarity. Její mezinárodní partneři posílají do země generátory, na které se v některých státech včetně Česka skládají i běžní lidé ve sbírkách. Obzvláště výrazně nynější zima vyniká ve srovnání s předchozími dvěma, kdy Ukrajinci zdaleka takovému tlaku nečelili. K útokům na energetickou infrastrukturu sice docházelo, ale síť zůstávala víceméně stabilní.

Podobná situace jako dnes nicméně Ukrajinu už zasáhla v první válečnou zimu 2022/2023. Autor těchto řádků tehdy zažil zcela temná ukrajinská města, na jejichž ulicích hučely generátory. Díky počasí sice tehdejší zima nebyla ani zdaleka tak těžká jako ta letošní, nicméně Ukrajinci už přece jen mají zkušenosti s tím, jak takovým problémům čelit. A to zdaleka nejen kvůli válce. Především v devadesátých letech minulého století se Ukrajina propadla do tak obrovské ekonomické krize, že podobné potíže s dodávkami elektřiny, vody a tepla zažívala pravidelně. Podobně jako před třemi lety je jedním ze způsobů, jak ukrajinské orgány čelí velké zimě, zřizování provizorních „míst

Takto to vypadá v městečku Boroďanka kousek od Kyjeva.

Foto: Michal Lebduška

nezlomnosti“, kde se lidé mohou ohřát a mají k dispozici elektřinu.

Nehledě na momentální zimní krizi a intenzivnější útoky než v minulosti se však život v ukrajinských městech v zázemí až tak zásadně nezměnil. V rámci možností zde stále panuje určité zdání normality, do kterého nicméně pravidelně zasahují sirény leteckých poplachů. Totéž ale ani zdaleka neplatí pro místa blíže frontě a pro situaci na bojišti, jež se změnila naprosto zásadně. Život v relativně bezpečnějším Lvově či Kyjevě je naprosto nesrovnatelný například se Záporožím jen pár desítek kilometrů od fronty, které mělo před ruskou invazí sedm set tisíc obyvatel, nebo Charkovem v blízkosti ruské hranice. Zdaleka nejohroženější je však situace v místech, jimiž přímo prošla fronta. Ta jsou prakticky kompletně srovnaná se zemí.

Pokud jde o vývoj na bojišti, první rok války se nesl v duchu rozsáhlých operací, kdy se nejdříve Rusům podařilo obsadit velkou část Ukrajiny a poté naopak Ukrajincům řadu míst osvobodit. V roce 2023 se však neúspěšně pokusili o protiofenzívu v Záporožské a Doněcké oblasti. Od té doby naopak neustále postupují Rusové, i když velmi pomalým tempem a za cenu obrovských ztrát, které jsou zdaleka největší od konce druhé světové války. Pro ruský postup byl zásadní pád města Avdijivka, k němuž defini-

tivně došlo v únoru 2024. Postupně se jim tak daří opět obsazovat některá území, jež Ukrajinci v roce 2022 osvobodili, ale i dříve zdánlivě bezpečná města v zázemí. Takovým je například Pokrovsk v Doněcké oblasti, který ještě nedávno sloužil jako důležitý železniční uzel, z něž probíhala evakuace civilistů z oblastí u fronty. Ukrajincům se doposud povedly jen velmi malé lokální protiakce, jako například v nedávné době v okolí města Kupjansk v Charkovské oblasti.

Zcela zásadně se od roku 2022 změnil způsob boje. Ze začátku se jednalo o rozsáhlou konvenční válku s masivním nasazením těžké techniky a dělostřelectva. Právě převaha v dělostřelectvu Rusům v minulosti umožňovala postup. Dnes frontu ovládají drony, které způsobují zdaleka nejvíce ztrát. Zatímco ještě v roce 2022 bylo možné se relativně bezpečně pohybovat i v poměrně velké blízkosti fronty včetně míst v dosahu dělostřelectva, dnes už je to zcela nemožné. A změnil se i charakter samotné fronty, jež je spíše mnohakilometrovou zónou smrti plnou dronů. Na obou stranách je relativně řídké obsazená vojáků, a tím pádem i prostupnější, což umožňuje pomalé ruské postupy za pomoci malých oddílů.

Obrovským vývojem prošly od začátku ruské invaze výrobní kapacity Ukrajiny. Ta byla dříve zcela závislá na pomoci od svých mezinárodních partnerů, k níž významným způsobem přispělo i Česko. To jako vůbec první darovalo napadené zemi těžkou techniku včetně tanků.

Významná je také česká muniční iniciativa, která Ukrajin-
cům nesmírně pomohla v době obrovské ruské převahy
v dělostřelectvu.

Dnešní Ukrajina je naopak velmocí v produkci dronů,
jejichž výrobu významně podpořila i řada malých firem
a startupů. Daří se také přímo na ukrajinské území přesou-
vat výrobu západních zbrojovek včetně české Czechoslo-
vak Group a rozvíjet různé druhy techniky, ale také vlastní
rakety. Díky tomu Ukrajinci čím dál tím častěji zasahují
i cíle hluboko v Rusku.

V tom všem Ukrajina pochopitelně naráží i na problé-
my, které zdaleka nesouvisejí jen s ruskými útoky. Vel-
kým tématem jsou korupční skandály, jež loni způsobily
zemětřesení na politické scéně a odchod mocného šéfa
prezidentské kanceláře Andrije Jermaka, ale i vyhýbání
se mobilizaci nebo dezerce z armády. Pokud se chce
Ukrajina efektivně bránit, musí tyto problémy nutně ře-
šit. Zdá se, že nový ministr obrany Mychajlo Fedorov, kte-
rý byl v minulosti zodpovědný za velmi úspěšnou digita-
lizaci státu, si je toho vědom a nehodlá sobě ani
společnosti nic nalhávat. V případě korupce by se roz-
hodně nemělo zapomínat na to, že odhalení takové kau-
zy v době války znamená nesmírný úspěch ukrajinských
protikorupčních orgánů, jež prokazují svou nezávislost
a akceschopnost. Medializace velké korupční aféry je tak
i pozitivní zprávou.

Rozvoj vlastních kapacit představuje pro Ukrajinu na-
prsto zásadní věc. Dlouhodobě se totiž ukazuje, že její
západní partneři jsou nespolehliví, ve vojenské pomoci
často velmi zdrženliví, a nemají dostatečné zásoby techni-
ky. Svědčí o tom případ USA pod vedením Donalda Trum-
pa, jež veškerou vojenskou pomoc zastavily, a ta nyní při-
chází pouze z Evropy.

Velmi ilustrativní byla také situace ze začátku letošního
roku. Ukrajinci sice od spojenců dostali řadu systémů pro-
tiletické obrany, které ale dlouhodobě mají velmi málo
raket. Proto byly v lednu teplárny v Kyjevě zcela bezbran-
né vůči ruským raketám, což významně přispělo k součas-
né humanitární krizi.

Kromě situace na frontě či ve městech zasažených ruský-
mi útoky se mezinárodní pozornost soustředí i na vyjedná-
vání o ukončení války. Na ta tlačí především americký pre-

zident Donald Trump, jenž by chtěl získat vytouženou
Nobelovu cenu míru. Jenže při informování o jednáních se
často zapomíná na to, proč válka vůbec začala.

Selhání Západu

Od počátku se ze strany Ruska jedná o agresivní doby-
vačnou válku, jejímž cílem bylo ovládnutí celé Ukrajiny. Za
žádných okolností proto nelze dávat rovnítko mezi obě
válčící strany. Tím, kdo může boje kdykoliv ukončit, je jen
a pouze Rusko. Proto jsou také veškerá jednání minimálně
v tuto chvíli odsouzena k neúspěchu. Ukrajina v někte-
rých dílčích věcech ustoupit dokáže, ale do budoucna
musí zůstat životaschopná a obranyschopná.

Nemůže tak přistoupit na nic, co by znamenalo její kapi-
tulaci. Jistě by bylo možné zmrazit současnou frontu
a uzavřít příměří. Jenže ani na to Rusko nechce přistoupit
a jak Ukrajinci správně podotýkají, přesně to se stalo v ro-
ce 2015 a nijak to Rusům nezabránilo později znovu za-
útočit. Příměří by navíc umožnilo agresorovi obnovit svůj
vojenský potenciál.

Aby se válka chýlila ke konci, musela by se buď pro Rus-
ko, nebo pro Ukrajinu dramaticky změnit situace na fron-
tě. Případně by Ukrajina a její spojenci museli Rusko za-
sáhnout natolik, aby pro něj bylo politicky a ekonomicky
neúnosné pokračovat. V tomto směru bohužel zásadním
způsobem selhal Západ, který Ukrajinu dostatečně ne-
podpořil a zároveň nepotrestal Rusko. Jeho situace se sice
postupně zhoršuje a je vidět například snaha západních
zemí omezit vývoz ruské ropy za pomoci takzvané stínové
flotily. Jedná se ale o nesmírně pomalé a nedostatečné
kroky.

Z těchto důvodů válka na Ukrajině bohužel ani po čty-
řech letech jen tak neskončí. Ukrajinci sice na frontě dlou-
hodobě ustupují, Rusové ale postupují doslova hlemýžď-
dím tempem a za cenu neuvěřitelných ztrát. Ukrajinci se
proto mohou bránit ještě dlouhé roky. Nezlomila je při-
tom ani neuvěřitelná únava a neustávající ruský teror
vůči civilnímu obyvatelstvu. Stále vědí, že bojují doslova
o vlastní přežití, a jejich odhodlání zůstává navzdory všem
okolnostem velké.

Michal Lebduška

Slovenská hokejová ostuda

Zvát dnes hráče z Kontinentální hokejové ligy (KHL) do hokejové reprezentace je otevřeným vyjád-
řením proruského postoje a nepřímou podporou kremelské válečné propagandy. Všechna ostatní
vysvětlení, která uvádí například šéf Slovenského svazu ledního hokeje Miroslav Šatan, svědčí o oby-
čejném cynismu.

Když se poprvé začalo mluvit o pozvání hráčů z KHL do
slovenské reprezentace, Miroslav Šatan i samotní hráči
z Ruska kritikům vzkazovali, ať nemíchají sport a politiku.
Jenže tady nejde o běžnou politiku, ale o ruskou vojen-

skou agresi vůči Ukrajině, jež zahrnuje cílené vraždění ci-
vilistů a únosy dětí do Ruska. Takže ve skutečnosti jako by
Šatan a dotyční hokejisté říkali, že je nic z toho nezajímá.
V minulosti byla KHL kvalitní soutěž. Každý, kdo tam šel

hrát, zejména ve vyšším hokejovém věku, věděl, že ho sice nečeká velký životní komfort, ale za ty peníze to stojí. Tehdy bylo jejich rozhodnutí ještě celkem pochopitelné. Ze Slováků si tam zahrály takové legendy, jako jsou Pavol Demitra, Jozef Stümpel, Richard Zedník či Ladislav Nagy. Klubovými účastníky KHL byly například i finský Jokerit Helsinki či Slovan Bratislava.

KHL však nevznikla jen jako sportovní projekt, ale měla též geopolitický rozměr. Cílem bylo vytvořit konkurenci pro kanadsko-americkou NHL a expandovat do Evropy. Tento záměr se však nezdařil, což pro ty, kteří hokej sledují, nemohlo být překvapením. Po ruské invazi na Ukrajinu v roce 2022 z KHL okamžitě odešly Jokerit Helsinki a Dynamo Riga. Bratislavský Slovan skončil kvůli mimořádně slabým výsledkům o hodně dříve, jeho odchod s válkou nesouvisel.

Mnozí ruští hráči, kteří s invazí nesouhlasili, obratem přestoupili do zahraničí. Varovný je případ brankáře Ivana Fedotova, jenž měl jít do NHL. Aby mu v tom zabránili, nejprve ho otráвили a potom musel narukovat do ruské armády.

Rusko opustili i mnozí zahraniční hráči, kteří si nechťeli zavřít dveře do reprezentace. Zkrátka úroveň KHL je dnes velmi nízká. Hokejisté tam působí hlavně kvůli penězům. Dobří hráči by neměli mít problém najít si klub ve Švédsku, Finsku, Česku či Švýcarsku. Dnes mají tyto země o hodně kvalitnější soutěže než KHL. Dokonce i AHL v Severní Americe, jež připravuje hráče pro NHL, je na vyšší úrovni.

Cizinci působící nyní v KHL jsou nadstandardně placeni, protože slouží jako chodící reklama pro Putinovo Rusko a jeho válečnou propagandu. V případě Slovenska se kvůli pozvání do reprezentace stávají aktéry ruské hybridní války a slouží ke zpochybňování hodnot západního civilizačního okruhu. Už samotným rozhodnutím jít hrát do Ruska, které vraždí na Ukrajině, legitimizují jeho ničivou válku.

Pro Vladimira Putina představují sportovci neodmyslitelnou součást válečné propagandy. Když v březnu 2022 na veřejném shromáždění obhajoval agresi vůči Ukrajině, stáli vedle něj ruští olympionici i mistři světa, kteří ho otevřeně podpořili. Těsně před začátkem války hráli hokejisté Petrohradu přípravný zápas v dresech napodobujících vojenské maskáče. Na stadionu CSKA Moskva se dodnes opakovaně vyskytují nápisy na Putinovu podporu. Poté, co na jaře 2022 vyšly najevo informace o masakru v ukrajinské Buči, objevilo se na stadionu Amuru Chabarovsk velké Z jakožto ruský válečný symbol.

Povinná hlášení

V roce 2022 Ruská hokejová federace vydala jednotlivým klubům příkaz podporovat takzvanou speciální vojenskou operaci. Jednalo se o jednoznačnou povinnost. Kluby musely rozdávat divákům propagandistické mate-

Slovenský obránce Mário Grman na snímku z roku 2022.

Foto: Wikimedia Commons/Sandro Halank

riály a na infografice nad ledovou plochou zobrazovat hesla podporující invazi a ruskou armádu.

„Vezměte na vědomí, že tato propagace je povinná a musí být zdokumentovaná,“ napsalo vedení ruského hokeje jednotlivým oddílům. Vždy následující den po zápase musely kluby do deseti hodin moskevského času odeslat dokumentaci o splnění tohoto nařízení generálnímu sekretáři Ruské hokejové federace. Hlášení muselo obsahovat textovou část, videozáznam a minimálně čtyři fotografie. Kluby k tomu dostaly přesný formulář.

Rusko láká zahraniční hokejisty nadstandardními platy v eurech nebo dolarech. Předtím si cizinci museli vyměňovat ruble, což by dnes byl problém. Jelikož je ale KHL přímo řízena státem, finanční vklad se Rusku vrátí v podobě propagandistického efektu. Jak před časem prohlásil bývalý vynikající lotyšský brankář Artūrs Irbe, cizinci v KHL „se stali součástí reklamy na Rusko. Toto je jejich účast v ruské propagandě“. Hokejoví legionáři přitom nemusejí vyjadřovat podporu Putinovi a válce, stačí, že v Rusku hrají. Příchod každého hráče se před fanoušky interpretuje jako jeho politické rozhodnutí upřednostnit Rusko před údajně morálně selhávajícím Západem.

Nejtvrďší postoj vůči hokejistům z KHL má Lotyšsko. Podobně jako jiné země včetně Česka i Lotyšský hokejový

svaz nejprve vyloučil tyto hráče z reprezentace. Později však baltský stát přitvrdil a hrozí dotyčným sportovcům trestem odnětí svobody. Lotyšsko definuje jejich působení v KHL jako „vyjádření podpory ruské agresivní politiky a invaze na Ukrajinu“.

Slovenský hokejista Adam Liška nejdříve říkal, že se do země, která vojensky napadla svého souseda, určitě nevrátí. Potom mu nabídli novou smlouvu, načež svůj původní odmítavý postoj přehodnotil. Brankář Patrik Rybár tvrdil, že nedostal žádné jiné nabídky, což si při jeho kvalitách lze jen těžko představit. V jejich případě podobně jako u dalších Slováků v KHL rozhodly nadstandardní peníze, všechny ostatní udávané důvody jsou jen pokryteckým mlčením.

Typickým příkladem je slovenský hokejista Martin Gernát, jenž pro jeden ruský portál prohlásil, že se rozhodl hrát „v jedné z nejlepších lig na světě“. Vyzdvihuje kvalitu KHL, ačkoliv ta, jak již bylo řečeno, už několik let vysoká není. V době, kdy slovenští hráči z KHL navzdory chybějícímu oficiálnímu zákazu nebyli zváni do reprezentace, Gernát prohlásil, že nerozumí, proč tomu tak je. Vždyť se hráči, jen snaží rozvíjet svou kariéru“.

O co ve skutečnosti jde, jako jediný otevřeně přiznal Mário Grman. Dlouholetý slovenský reprezentant přestoupil před sezónou 2024/2025 z Vítkovic do Vladivostoku. „Nebudu lhát, za rozhodnutím jít do Vladivostoku byly peníze. Ted' už musím myslet i na sebe a když je možnost, tak si chci vydělat,“ řekl v jednom rozhovoru.

Ted' už můžeme

Šatan při dotazech na hráče z KHL dlouho odpovídal opatrně a různě lavíroval. Zjevně cítil, že společenská atmosféra jejich nominaci do reprezentace nepřeje. A evidentně si nechtěl znepřátelit ani tehdejší vládnoucí politickou garnituru. Po nástupu současné vlády pod vedením Roberta Fica došlo k obratu. Šatanův postoj nechtěně demaskoval citovaný Mário Grman, když prohlásil, že „ted' se

však změnila vláda na Slovensku a změnili to. Ted' už nás můžou pozvat do reprezentace“.

Šatan své rozhodnutí nominovat do národního mužstva i hráče z KHL alibisticky hodil na slovenské hokejové kluby. Ty měly v srpnu 2024 hlasovat, zda s jejich účastí v reprezentaci souhlasí. Hokejový svaz potom jen stručně oznámil, že kluby souhlasily. Později však vyšlo najevo, že většina z nich se ankety odmítla zúčastnit. Souhlas tedy vyjádřila pouze většina hlasujících.

Mimochodem, Miroslav Šatan se zachoval hanebně i po loňském finále slovenské nejvyšší hokejové soutěže, kdy zůstal v hledišti a předání zlatých medailí košickému hokejistům přenechal ministrovi sportu Rudolfu Huliakovi. Košická aréna ministra vypískala. Šatan, jenž často opakoval, že nemáme míchat sport a politiku, upřednostnil před košickými hokejisty a fanoušky politický klid. Místo toho, aby Huliakovi ukázal, kde je jeho místo.

Po změně vlády se tak Šatan opět přizpůsobil. Byl to ostatně ministr Huliak, kdo před časem vyzval hokejový svaz, aby hráče z KHL do reprezentace zval. Kdyby Šatan a spol. váhali, Huliakův přístup například k vedení slovenského fotbalu je pro ně dostatečným varováním. Ministr totiž fotbalovému svazu, který odmítá hrát politické hry, pozastavil státní dotace.

Slovenský hokejista Tomáš Marcinko, jenž donedávna podával vynikající výkony v české lize, je od začátku vůči nominaci hráčů z KHL do reprezentace kritický. Sám navzdory své výborné formě pozvánku už nedostal. Poměry v hokejovém svazu dlouhodobě kritizuje třeba legendární útočník Michal Handzuš, jenž dokonce z vedení slovenského hokeje znechuceně odešel.

Jednání Miroslava Šatana a hokejového svazu jako celku znamená ostudu před celým civilizovaným světem. Zapadá však do současného dění na slovenské politické scéně, kde se projevuje silný proruský sentiment.

Marián Balázs

Trump Evropu dotlačil k užitečné sebereflexi. Bude to stačit?

V únoru 2026 uspořádali evropští lídři na belgickém zámku Alden Biesen neformální „brainstorming“, při kterém se intenzivně radili, jak starý kontinent ekonomicky vrátit na globální stupně vítězů. Vzápětí se pak vesměs titíž politikové sešli na Mnichovské bezpečnostní konferenci, kde navázali debatou o tom, jak by se měl postavit na vlastní nohy z hlediska obrany a bezpečnosti. Tato nebývalá koordinovaná mobilizace je důsledkem více než rok trvajících vládnutí amerického prezidenta Donalda Trumpa.

V polovině ledna se Evropa Trumpovi vzepřela, když na ni hrubě vyjel, že chce pro Spojené státy Grónsko. Evropské vlády – některé ostřeji, jiné mírněji – poukázaly na to, že velký arktický ostrov je součástí Dánska, země ukotve-

né v NATO i v Evropské unii, a že tohle se prostě nedělá. Trump ucítil, že se proti němu formuje jednotný šik spojeneckých zemí. Tohle by mu nemuselo doma ani ve světě projít tak snadno jako jarní uvalení diskriminačních

Evropští lídři se v únoru sešli na neformálním summitu na belgickém zámku Alden Biesen. Foto: Vlada.gov.cz

celních tarifů. Ještě rád naskočil do záchranného člunu, který mu připravil generální tajemník NATO Mark Rutte, a z jisté blamáže alespoň prozatím vycouval.

Pro Evropany znamenala tato epizoda významné poučení. Ukázala, že Trump je zranitelný, pokud se na obranu proti němu použijí podobné zbraně, jimiž sám útočí. Že s blízcími se listopadovými volbami do Kongresu bude stále citlivější na nálady ve veřejném mínění. Hrozit anexí území spojeneckých států nepatří ani v dnešní Americe, ba ani v republikánských kruzích k populárnímu počínání.

Potvrdilo se také, že se americký prezident jako obvykle příliš nenamáhá s biflováním historického či zeměpisného kontextu. Stačilo mu nakukat, že má přece k dispozici plán NATO na zajištění bezpečnosti arktického regionu včetně Grónska, a bylo to. V dnes již proslulém „tekoucím“ projevu na Světovém ekonomickém fóru v Davosu si ostatně soustavně pletl tento ostrov s Islandem a pronesl řadu jiných nesmyslů.

Tou nejdůležitější lekcí však bylo, že si Evropa uvědomila, jak významnou silou se stane, když předvede svou jednotu a neochotu ustoupit. Ve všech dosavadních epizodách od Trumpova nástupu k moci loni v lednu postupovala roztržštěně, nechávala se rozdělit, nebo nakonec ohnula hřbet a přijala „tatickův“ diktát. Spolkla zmíněná cla na evropské dovozy do USA, podřídila se požadavku rychlého nárůstu vojenských výdajů v příštích deseti letech, nechala si bez většího odporu líbit urážlivou a diskriminační bezpečnostní strategii USA, jen chabě bránila ukrajinského prezidenta Volodymyra Zelenského před záští Trumpa a jeho viceprezidenta J. D. Vance a podobně. Když však šlo opravdu do tuhého, tedy o otázku svrchova-

nosti, územní celistvosti, základních pravidel mezinárodního práva, dokázala říct dost.

Od tohoto gesta – ono zase nebylo tak slavné, ale na Washington udělalo dojem – by se pak mělo odvíjet další evropské uvažování. Evropané jsou si dobře vědomi, že nelitostná americká analýza stavu EU je v mnohém pravdivá. Že ekonomická i bezpečnostní situace starého kontinentu není dobrá a že globální rozložení sil jeho nápravě neprospívá. Důvěra mezi oběma břehy Atlantiku mizí jako pára nad hrncem a Evropa se musí vypořádávat s válkou, kterou před čtyřmi lety na Ukrajině rozpoutalo Rusko a od které by Trumpovy Spojené státy daly nejradši ruce pryč.

Pohnou se ledy?

Největším ekonomickým trumfem EU je její jednotný vnitřní trh, který ovšem zdaleka nefunguje tak, aby přinášel sedmadvaceti členským státům kýžené dividendy. Dobře se ví, že volnému pohybu zboží, služeb i kapitálu brání tisíce legislativní, ale hlavně administrativní překážky, které vyrobily samy vlády, aby chránily své domácí hráče před evropskou konkurencí. Evropská integrace naráží na vlastní limity – jak zařídit férové podmínky pro všechny na trhu o půl miliardy spotřebitelů, když na něm souběžně panuje neférová rivalita? Paradox je zakotven v samotné hybridní koncepci EU a je tomu tak proto, že na nic soudržnějšího se členské země za sedm desetiletí stále intenzivnější spolupráce nezmohly.

Výsledkem jednodenního setkání unijních lídrů na belgickém zámku Alden Biesen nutně musel být seznam dílčích návrhů či nápadů. Žádná ucelená reformní koncepce zaměřená na zásadní zefektivnění vnitřního trhu EU se neočekávala. Naléhavost Maria Draghiho a Enrica Letty, dvou italských expremiérů a autorů zásadních zpráv o stavu evropské ekonomiky v roce 2024, se do nálady

zásadně nepromítla. Německý kancléř Friedrich Merz v zárodku „zařízl“ chabý pokus francouzského prezidenta Emmanuela Macrona dostat na pořad dne emisi evropských dluhopisů, ze kterých by se financovaly společné investice. Tedy nic nového pod sluncem.

I tak se dá vystopovat příslib, že by se ledy mohly dát do pohybu. Vlády mají vesměs chuť jít do významných společných investic v energetice či telekomunikacích i do preference evropských firem při zadávání veřejných zakázek. Chtějí změnit pravidla pro poskytování státních podpor, aby se usnadnil vznik a rozmach evropských šampionů. Kancléř Friedrich Merz a prezident Emmanuel Macron si sice vyměnili jedovaté poznámky, ale uspořádali společnou tiskovou konferenci, aby ukázali, že francouzsko-německý motor stále funguje.

V březnu se Evropská komise chystá zveřejnit návrh takzvaného 28. režimu, kterému její šéfka Ursula von der Leyen říká něžně EU Inc. Má umožnit startupům a dalším dynamickým podnikům, aby se při souběžném působení v několika státech EU vyhnuly národním bariérám, tedy se řídily jednotným a pro všechny společným 28. režimem, který národní orgány budou ovšem muset respektovat.

Na jedné straně revoluce a elegantní cesta, jak národní překážky obejít. Na druhé ovšem šílená komplikace, protože podnikání neexistuje ve vzduchoprázdnu, tedy ani legislativa, kterou se řídí. Nehledě na to, že se tak EU vlastně přiznává k vlastní porážce. Nebyla schopna přimět vlády, aby si uklidily nepořádek, takže ho kolektivně zamete pod koberec a pokusí se dělat, že není.

Pozoruhodný zájem vyvolává další nápad, jak se vyhýbat problémům plynoucím ze soužití v sedmadvaceti. Zesílená spolupráce si razí cestu jako flexibilní metoda umožňující skupině vlád členských států provádět společně něco, co ostatním nevyhovuje. Okřídlenými příklady jsou například jednotná měna euro nebo schengenský prostor, nedávno pak dokonce schválení balíku pomoci pro Ukrajinu bez českých, slovenských a maďarských záruk. Donedávna skeptická Komise otevřeně počítá s jejím nasazením na obtížné legislativní počiny, jako má být například ambiciózní Unie úspor a investic, dlouhodobě odmítaná Lucemburskem či Irskem.

Na vedlejší koleji

Český premiér Andrej Babiš přispěl k „brainstormingu“ obsáhlým dopisem, ve kterém Unii trpce vyčetl její energetickou politiku. Žádal nápravu, zejména snížení vysokých cen energií, a ostře se obul do systému emisních povolenek – nejen do připravovaného kontroverzního ETS 2, ale i do dvacet let fungujícího ETS 1. Jeho filipika zabrala. Našel spojence i mimo Bratislavu a Budapešť, včetně kancléře Merze či italské premiérky Giorgie Meloni.

Bohužel však český vklad omezil na tato dvě témata. Nevyjádřil se ani k Unii úspor, k propojení kapitálových trhů, k dodatečným investicím do vědy a výzkumu, ke zmíněnému 28. režimu a tak dále. Jako by to české podnikatele nezajímalo. Jako by Česko ani nebylo v Evropské unii. Tato

nečitelnost, ba spíše nijakost postojů Babišovy vlády k unijním tématům Prahu postupně odsouvají na vedlejší kolej. Když se k tomu připočte její negativní postoj k závazku navyšovat obranné výdaje, může se stát, že jí nebude popřáváno sluchu ani v Bruselu, ani ve Washingtonu.

Opravdovou ostudu si však Praha vysloužila o pár dní později na mnichovské konferenci. Výkon ministra zahraničí Petra Macinky v panelu s Hillary Clinton a polským ministrem zahraničí Radosławem Sikorským vstoupil už do dějin jako mimořádný trapas, názorně dokládající, že místo šéfa Motoristů v každém případě není v čele diplomacie svrchované evropské země. Netřeba ani dodávat, že vedle osobní blamáže, kterou si samotný politik asi ani nepřipouští, jeho nemístná vyjádření především diskreditují zemi, již v Mnichově zastupoval.

Větší pozornost však na mnichovské konferenci pochopitelně vzbudil smířlivý tón amerického ministra zahraničí Marca Rubia, jež si většina přítomných státníků vyložila jako evropské vítězství. Ne proto, že by s Rubiem zcela souzněli jako (asi jediný) Petr Macinka, ale právě proto, že ke změně stylu došlo při nezměněném důrazu na Trumpovy MAGA hodnoty. Americký politik jim přijel povědět, že USA budou dál prosazovat světový řád založený na síle, obrodě průmyslu a na odmítání tolerance, multilateralismu, volného obchodu či ochrany klimatu. Novinka spočívá v tom, že to nechtějí dělat proti Evropě nebo jí navzdory, ale spolu s ní. Poslední americká linie vůči Evropě tedy zní: jsme z jedné lůžky, sdílíme stejné dějiny, nehádejme se tedy, ale pojďme spolupracovat. Podle amerických pravidel.

Tento posun Evropanům vyhovuje. Zmírňuje napětí a vnáší do vzájemných vztahů více potřebné racionality. Málokdo si ještě dělá iluze o tom, že by se mohla vrátit tradiční transatlantická spolupráce. Každá obleva je však vítaná, kvůli podpoře Ukrajiny, kvůli utužování postojů vůči Rusku, kvůli dohánění obrovského zpoždění, které evropské země nabraly v letech „prokrastinovaných“ pod americkým jaderným deštníkem. Teď jde hlavně o to, aby se pocit naléhavosti, což byla také okřídlená hláška v mnichovských projevech, promítl nejen do řečí a konferencí, ale do konkrétní politiky. Jak bude čas ubývat, přímo úměrně se bude smrskávat i evropské sebevědomí – pokud nenastanou konkrétní činy.

Německo chce z Bundeswehru vybudovat největší konvenční armádu v Evropě a zároveň spolupracovat s Francií na jaderném odstrašení. Velká Británie se každým dnem sbližuje s EU, zejména v praktických bezpečnostních otázkách. Severské a baltské země, Polsko a další rozjíždějí mnohotvárnou a bezprecedentní obrannou spolupráci. Šéfka Komise připomíná, že pokud by Severoatlantická aliance jakkoli selhala, platí článek 42 odst. 7 Smlouvy o EU předpokládající vzájemnou obranu. V kuloárech se šeptá o rychlém přijetí Ukrajiny do Unie, které by vzalo vítr z plachet Rusku a Evropu by bezpečnostně posílilo. To vše a mnoho dalšího vyžaduje odvahu a představivost. Politické okno příležitosti nezůstane otevřené věčně. Času může být méně, než se dnes zdá.

Karel Barták

Blíží se návrat těžkých vah do rakouského politického ringu?

Poslední dobou se v Rakousku spekuluje o návratu bývalých kancléřů Christiana Kerna a Sebastiana Kurze do politiky. Z čeho podobné úvahy pramení a jak moc jsou reálné?

Rovněž v politice platí známé rčení, že dvakrát do stejné řeky nevstoupíš. Navíc pokud se někdo již jednou rozhodl dát politice sbohem, jistě si své důvody dobře rozmyslel. Důležité je přitom najít správný okamžik, kdy odejít. V tomto ohledu uvedme například bývalého rakouského spolkového kancléře Bruna Kreiského. Před parlamentními volbami na jaře 1983 voličům slíbil, že pokud neobhájí absolutní většinu křesel v Národní radě, okamžitě odstoupí. Když svého cíle skutečně nedosáhl, neváhal a svůj slib okamžitě splnil.

Příkladem neúspěšného návratu do politiky je osud bývalého dlouholetého předsedy Svobodné strany Rakouska (FPÖ) Heinze-Christiana Stracheho. Ten se kdysi chtěl stát prvním spolkovým kancléřem z řad Svobodných. Nakonec zůstal jen o stupeň níže, když na počátku roku 2018 převzal funkci vicekancléře. Netrvalo však dlouho a tuto pozici musel opustit. Rakouskou politickou scénou na jaře 2019 otřásl video, na němž na ostrově Ibiza sliboval rodině ruského oligarchy výměnou za finanční podporu Svobodných zvýhodnění při veřejných zakázkách.

Strache sice záhy ohlásil konec v politice, aby se však po několika měsících opět do politického ringu vrátil. Zamýšlel uspět tam, kde to nejlépe zná. V rodné Vídni dvakrát neúspěšně kandidoval do místního obecního zastupitelstva. Nakonec vzdal za vděk nejnižším patrem rakouské politiky – působí v obvodním zastupitelstvu ve vídeňské čtvrti Floridsdorf. Zde vystupuje, jak bývá jeho zvykem, tedy aktivně. Nedávno například inicioval opravu nefunkčního výtahu v místních podzemních garážích.

Sebevražedná mise

V současnosti se ale mluví o jiných adeptech na politický comeback. Zejména bulvární noviny, například *Österreich*, *Kronen Zeitung* nebo *Heute*, pravidelně publikují dohady o návratu bývalých kancléřů Christiana Kerna a Sebastiana Kurze do politiky. Zatímco první z jmenovaných patřil kdysi mezi naděje sociální demokracie (SPÖ), Kurz byl považován za kometu křesťanskodemokratic-

Heinz-Christian Strache je příkladem neúspěšného pokusu o návrat na politické výsluní. Foto: Miroslav Šepták

kých lidovců (ÖVP). Jejich profesní osudy mají až pozoruhodně mnoho společného. Poprvé se spolu utkali v roce 2017 o pozici spolkového kancléře. Třetím do party byl právě Heinz-Christian Strache.

Tehdy zvítězil nejmladší z nich, Sebastian Kurz. V podstatě tím rychle ukončil slibně se rozvíjející politickou kariéru Christiana Kerna. Ani Kurz se ovšem na výsluní nehřál dlouho. Na konci roku 2021 dal politice sbohem, když čelil obviněním z napomáhání ke korupci nebo z křivé výpovědi.

Zajímavé je, že jak Kurz, tak Kern začali s úspěchem podnikat. Oba se zároveň pravidelně vyjadřují k veřejnému dění a udržují svůj mediální obraz prostřednictvím sociálních sítí. Uvedené skutečnosti rozhodně nezapadají do profilu lidí, kteří se chtějí soustředit jen na podnikání.

Spekulace o návratu dvou někdejších rivalů pramení ze slabosti sociálních demokratů i lidovců, kteří hledají cestu z krize. Jejich společná vláda s menší liberální stranou NEOS rozhodně nemá lehkou pozici. Snaží se najít recept na hned několik krizí najednou od energetiky až po sanaci veřejných financí. Kabinet vsadil spíše na střednědobá až dlouhodobá řešení, a tak se jeho bilance zatím jeví matně. Nepřekvapí proto, že se objevují dohady o předčasných volbách nebo personálních obměnách v čele lidovců a socialistů.

Nicméně v současnosti by návrat na scénu pro dva bývalé naděje politiky znamenal doslova sebevraždu.

Hlavním rakouským problémem není nedostatek charismatu úřadujícího lidoveckého kancléře Christiana Stockera, nýbrž velký deficit veřejných financí, stagnující hospodářství, vysoká nezaměstnanost a stále přítomné otazníky nad integrací cizinců do většinové společnosti.

Kernovi i Kurzovi chybí nyní jeden zásadní bonus, který měli v začátku své politické kariéry. Vytvářeli tehdy dojem dynamických lídrů přinášejících něco pozitivního. Tento efekt svěžího větru a očekávání nového začátku po éře stagnace patří definitivně minulosti. Oba by jen stěží do-

kázali navázat na dřívější, a především v případě Kurze výborné volební výsledky.

Prvořadým cílem jejich dnešních následovníků ve vládě je překonat aktuální turbulence. Musejí přiložit ruku k dílu, aby Rakousko vyvedli z krize, a dali tak obyvatelům alpského státu naději do budoucna. Pokud se jim to podaří, mohou doufat ve zvýšenou podporu voličů a případnou, i když dnes málo pravděpodobnou obhajobu vládních křesel.

Miroslav Šepták

Vznikne v Polsku slezský jazyk?

Problematika emancipace slezského jazyka a kultury může být v Česku celkem srozumitelná, a to díky debatám o odlišnosti Moravy a relativně dobře známým specifickým Ostravska. V případě Moravy i polské části Horního Slezska máme do činění s regiony se silnou historickou identitou, svébytnou politickou zkušeností a živým pocitem autochtonnosti, které ne vždy nacházejí adekvátní odraz v právním uspořádání národního státu. V Polsku se však situace mění a řada pokusů o úpravu legislativy je toho důkazem.

Pozadím a základním vztahným bodem diskusí o slezském jazyce v Polsku je zákon z 6. ledna 2005 o národnostních a etnických menšinách a regionálním jazyce. Tento zákon rozlišuje mezi jazyky etnických či národnostních menšin a jazykem regionálním, což je kategorie vztahující se na historicky zakořeněné komunity na území Polska, které ale nepředstavují národnostní menšinu v politickém smyslu.

Doposud jediným uznaným regionálním jazykem v Polsku je kašubština. Kašubové nejsou pokládáni za národnostní či etnickou menšinu, ale právě za regionální komunitu, jejíž jazyk splňuje kritéria odlišnosti, historické kontinuity a společenské životaschopnosti. Podle jedněch se mělo jednat o určitý politický kompromis, podle jiných o první krok k plné emancipaci Kašubů. Uznání kašubštiny umožnilo mimo jiné její výuku ve školách, používání v místním úředním styku nebo financování kulturních a vědeckých aktivit. Další kroky však nenásledovaly.

Navzdory četným podobnostem s kašubskou situací slezština doposud analogický status nezískala. Dosavadní návrhy novely zmíněného zákona, které předpokládají její doplnění do katalogu regionálních jazyků, byly v různých etapách legislativního procesu odmítnuty nebo zablokovány. Tento problém se přitom neomezuje jen na slezštinu – podobně se vede například na jihu Polska žijícím Wilamowanům.

Stovky tisíc lidí

Slezsko je region s mimořádně komplexní demografií i historickou strukturou. Po staletí se ocital v hranicích různých státních útvarů, což se promítlo do mnohohrstevnaté identity jeho obyvatel. Dnešní Horní Slezsko je záro-

veň historické území i silně urbanizovaná aglomerace, v níž procesy industrializace a migrace navzdory značné obměně obyvatel regionu po druhé světové válce nevedly k zániku místní jazykové kultury.

Údaje ze sčítání lidu v Polsku přitom ukazují na významnou míru slezské sebeidentifikace. Stovky tisíc osob deklarují slezskou národnost či identitu a značná skupina uvádí, že doma používá slezský jazyk. Podle nejnovějších údajů deklaruje jeho používání více než 450 000 osob. Ke slezské národnosti se pak hlásí téměř 600 000 lidí. Ačkoliv metodologie sčítání bývá předmětem kritiky, tendence je čitelná: „slezanství“ není marginální jev ani pozůstatek minulosti, ale živá forma kulturní identifikace.

Již déle než dekádu probíhají v Polsku četné pokusy o uznání slezštiny za regionální jazyk. Od roku 2007 jich bylo již devět, přičemž ten devátý se na začátku letošního roku dostal až na stůl prezidenta Karola Nawrockého, který ho ale vetoval. Návrhy zákona přicházely do parlamentu jak z poslanecké, tak z občanské iniciativy, mnohdy s podporou akademického prostředí i společenských organizací.

Odpor vůči těmto iniciativám vychází z několika zdrojů. Část jazykovědců a politiků systematicky považuje slezštinu za dialekt polštiny (což je tradiční přístup zavedený v akademické tradici) s argumentem, že se od národního jazyka dostatečně strukturálně neodlišuje. Jiní protivníci emancipace slezštiny se obávají politických důsledků – posílení domnělého regionálního separatismu nebo precedentu pro další požadavky na autonomii.

V pozadí působí rovněž ideologické konflikty ohledně kulturní jednotlosti státu a role jazyka v definování národního společenství. Politickou podporu slezštině přitom neměnně poskytuje levice a politický střed napříč

různými stranami – od poslankyň Občanské koalice Moniky Rosy přes europoslance Łukasze Kohuta po levicového senátora Macieje Kopiece.

Paralelně k legislativním sporům se intenzivně rozvíjejí iniciativy zdola. Jedním z klíčových prvků těchto snah je činnost Rady slezského jazyka založené v roce 2023, jejímž cílem je pečovat o jazykovou normu, terminologii a konzistentní kodifikaci. Působí v ní jazykovědci, překladatelé a autoři píší ve slezštině a další představitelé kultury. Navzdory krátké historii prodělalo její složení i vedení výrazné změny. Lze to spojit se stále ještě nevelkým počtem specialistů a kompetentních aktivistů, jejichž nápady, strategie a postoje se intenzivně střetávají.

Podstatným krokem bylo také to, že Slezská univerzita v Katovicích získala z veřejných zdrojů finanční prostředky na široce pojatý výzkum, propagaci a rozvojovou činnost. Díky tomu se stala jedním z hlavních center výzkumu slezského jazyka, jeho dějin, současného užívání i vzdělávacího potenciálu. Zároveň se této tematiky čím dál ochotněji ujímají také další, často akademicky silnější univerzity v Krakově, Poznani, Varšavě či Vratislavi.

Plnohodnotný nástroj

Vzhledem k současné politické situaci v Polsku se rychlá a efektivní novelizace zákona o regionálním jazyce zdá málo pravděpodobná. Spory uvnitř slezské komunity, společenská únava z dlouhotrvajícího procesu i absence stabilního politického konsensu prohlubují pocit, že se jedná o patovou situaci.

Zároveň však slezský jazyk dosáhl úrovně zralosti, kterou nelze přehlížet. Splňuje základní kritéria samostatnosti jazyka: má ustálený pravopis, bohatý vědecký popis

Europoslanec Łukasz Kohut na pochodu za slezskou autonomii.
Foto: Wikimedia Commons/Silar

a uživatelé vnímají jeho normativní aspekt. V tomto kontextu mají mimořádný význam práce profesora Henryka Jaroszewicze z Vratislavské univerzity, které zasazují slezštinu do moderního rámce kontaktní lingvistiky a sociolingvistiky.

Stejně podstatná je dynamicky se rozvíjející slezsko-jazyčná literatura – jak originální, tak překladová. Četné překlady světové literární klasiky (mj. *Hobit*, *Malý princ*, *Medvídek Pú*, *Vánoční koleda*), polských autorů (i českému čtenáři známí Zbigniew Rokita nebo Szczepan Twardoch) a také rostoucí korpus původních textů dokazují, že slezský jazyk je plnohodnotným nástrojem uměleckého a intelektuálního vyjádření. V tomto smyslu není emancipace slezštiny plánem do budoucna, ale popisem faktického stavu, který se dříve či později bude muset odrazit i v polském právu.

Wojciech Hofmański

Z polštiny přeložila Anna Šašková Plasová.

Prohloubení demografické krize ve střední Evropě

Smutný vývoj počtu narozených dětí se v poslední době konečně dostal mezi častější témata české veřejné debaty. K dispozici je více informací o jeho důvodech, ale kromě velmi obecných konstatování lze nalézt jen málo srovnání v mezinárodním kontextu. Ten přitom skýtá důležité informace, bez kterých je pochopení současné situace a vývojových trendů mnohem obtížnější. O hledání řešení nemluvě.

Poslední dobou se to již nedá přehlédnout. Rapidní pokles natality na našem území vzbudil konečně zájem novinářů i velké části veřejnosti. Volný pád nedávného premianta v úhrnné plodnosti opravdu bere dech. Ze

111 793 dětí narozených v roce 2021 jsme se dostali na asi 77 000 novorozenců v roce 2025, což představuje pád úhrnné plodnosti z hodnoty 1,83 dítěte na ženu v reprodukčním věku na 1,27. Pořád ještě nedosahuje hodnot

z let 1996–2004, kdy se ta vůbec nejnížší v historii dostala na 1,13 dítěte v roce 1999. Ale tehdy šlo o odklad rodičovství, zatímco dnes už se přirozený obrat čekat nedá, spíše další pokles.

Hned na začátku je třeba zdůraznit, že jako standardní ukazatel budeme v tomto článku uvádět právě úhrnnou plodnost (anglicky Total Fertility Rate, zkráceně TFR), což je parametr nezávislý na početnosti generace matek. Jedná se o průměrný počet živě narozených potomků během reprodukčního věku jedné ženy. Nejlépe tak ukazuje povahu současné situace i budoucí trendy. V moderní společnosti je pro dlouhodobé udržení počtu obyvatelstva bez imigrace třeba 2,1 dítěte na ženu, to už však v Evropě nemá nikdo.

Cesta naší země za stárnutím, vymíráním a stále menším významem, spojená s negativními ekonomickými, společenskými a politickými procesy, se tedy výrazně urychlila. Na stránkách *Demokratického středu* tato negativa popisujeme dlouhodobě, ale ve veřejném prostoru jsou zmiňována jen omezeně, takže v živých i internetových diskusích najdete plno naivních názorů. O tom, že jde vlastně o pozitivní trend, že díky tomu bude více přírody a menší tláčení v hromadné dopravě a podobně. Ačkoliv jsou s tím pro mnohé z nás spojené některé krátkodobě pozitivní aspekty, jako je například menší tlak na místa ve školkách, jde v praxi o hlubokou krizi, která se časem zřejmě změní v plíživou katastrofu s dalekosáhlými následky.

Někteří velcí optimisté dlouhodobě zmiňují, že žádná pohroma nenastane díky humanoidním robotům a umělé inteligenci. Ale to zatím zní v lepším případě spíše jako pověstný holub na střeše, v horším jako scénář k dystopické sci-fi. Příklady ze zemí, které v rychlé fázi vymírání již delší dobu jsou, mnoho optimismu nepřinášejí. Pravdou je, že zažíváme situaci, jež tu nikdy v minulosti nebyla, a vzhledem ke svému charakteru, kdy jde o individuální rozhodnutí jednotlivců, je nesmírně obtížně řešitelná.

V zajetí displejů

Z oné řady negativ zmiňme alespoň některá. Snižuje se nám potenciál hospodářského růstu, neboť se nízkou porodností dlouhodobě omezuje spotřeba i podíl ekonomicky aktivní populace. Úměrně tomu roste poptávka po migraci, aby mohl veřejný i soukromý sektor pokračovat v činnosti. Zvyšuje se tlak na sociální systém. Potenciál se ovšem snižuje ve všech oblastech lidského konání, od sportu přes obranu a mezinárodní význam až po vylidňování některých regionů kvůli odchodům do větších center, které nejde přirozeně nahradit.

O příčinách takto rychlého propadu porodnosti se toho napsalo hodně, ale často zaznívaly především ekonomické důvody nebo strach z války a snížené mezinárodní bezpečnosti, občas se zmiňoval i možný dopad očkování proti nemoci covid-19. Pokud však něco z toho mělo nějaký výraznější dopad, šlo spíše o urychlení už jednou nastaveného trendu. Ostatně, co se týče ekonomické stránky, demograf Tomáš Kučera před rokem pro *Český rozhlas* uvedl,

že stát může pozitivně ovlivnit plodnost asi „o desetinku“. Podle demografa Tomáše Sobotky svede stát zvýšit úhrnnou plodnost jen o asi 0,2 dítěte na ženu. A to spíše krátkodobě. Až mrazivě jasný kontext tomu dodala demografka Jiřina Kocourková, když pro *Seznam Zprávy* na počátku letošního ledna uvedla, že „děti se prostě přestaly hodit do moderního života“. Při pohledu na populaci, která z velké části celý den zírá do displejů a obrazovek, to vypadá jako logický důsledek dynamických změn v posledních dekádách, jež se netýkají jen touhy mít dítě, ale celého životního stylu včetně samotného seznamování potenciálních rodičů. Současná společnost tak zřejmě narazila na své limity.

Pokud chceme mít veselejší budoucnost, bude třeba najít na sešup porodnosti účinný recept. Od roku 2022, kdy byl rychlý pokles zaznamenán, se toho však příliš nestalo. Jediným výrazným počinem bylo zvýšení rodičovského příspěvku u nově narozených dětí v roce 2024 z 300 tisíc korun na 350 tisíc korun.

O malé účinnosti tohoto kroku nejlépe vypovídá fakt, že stát navzdory tomuto navýšení ušetřil na dávce v roce 2024 meziročně asi dvě miliardy korun. Důvodem byl právě rychlý úbytek nově narozených, a tedy i rodin, které příspěvek pobíraly. Současná vláda premiéra Andreje Babiše (ANO) má pak v plánu ho opět zvýšit, a to o 50 tisíc korun. Hovoří se též o zlepšení dostupnosti bydlení, lepším sladování pracovního a rodinného života nebo revizi takzvané superdávky kvůli vyčlenění přídatků na děti. Vzhledem k již uvedenému se ale žádná velká změna nedá očekávat, pokud se nezmění samotné nastavení společnosti.

Kdekoho asi napadne ještě jeden aspekt, a sice velká vlna imigrace z těžce zkoušené Ukrajiny. Je pravdou, že momentálně je u nás asi každý desátý obyvatel cizinec a více než polovina z nich pochází z Ukrajiny (612 953 osob k 31. 12. 2025). Řada dalších Ukrajinců je pak již naturalizována. Podle čísel za rok 2024 se u nás cizincům narodilo 7746 dětí, což tvoří asi devět procent celkové porodnosti. Z tohoto počtu jde podle Českého statistického úřadu ze dvou pětín o matku z Ukrajiny a z jedné čtvrtiny o Slovenku. Na celkovém počtu všech dětí narozených u nás se tedy Ukrajinky podílely v roce 2024 pouze ze 3,7 procenta. Vliv imigrace z Ukrajiny na porodnost je tak mnohem menší, než se asi většina lidí domnívá. Velké překvapení to však pro demografy není, ostatně už před válkou měly Ukrajinky výrazně menší úhrnnou plodnost než Češky. V roce 2021 to bylo jen 1,16 dítěte oproti českým 1,83. Pro úplnost: nyní je na válkou sužované Ukrajině úhrnná plodnost podle odhadů pouze 0,88 potomka na ženu, tedy asi o třetinu méně než v Česku.

Obrat v nedohlednu

Podívejme se na situaci u nás v mezinárodním kontextu. Za rok 2025 ještě z velké části nejsou k dispozici všechna statistická data, ale už nyní lze říci, že česká porodnost patří skutečně mezi ty nejrychleji klesající v Evropě. Nutno ale podotknout, že klesá také z vyšší základny než většina

Tabulka 1: Úhrnná plodnost v letech 2021-2025 ve vybraných zemích

Země	Úhrnná plodnost podle roku				
	2021	2022	2023	2024	2025
Česko	1,83	1,64	1,45	1,37	1,27
Slovensko	1,63	1,57	1,49	1,46	-
Polsko	1,33	1,26	1,16	1,10	-
Maďarsko	1,61	1,55	1,51	1,39	1,31
Rakousko	1,48	1,41	1,32	1,31	-
Německo	1,58	1,49	1,38	1,35	-
Francie	1,79	1,76	1,64	1,59	-
Itálie	1,25	1,24	1,20	1,18	-
Španělsko	1,19	1,16	1,12	1,10	-
Velká Británie	1,54	1,49	1,42	1,41	1,39
USA	1,66	1,66	1,62	1,60	0

Poznámka: Hodnoty pro rok 2025 jsou prozatímní odhady.

Zdroj: Statistické úřady jednotlivých zemí.

ostatních zemí. Řada z nich byla na velmi nízkých hodnotách už delší dobu, jako země jižní Evropy nebo Polsko. Co se týče přímo střední Evropy, v rychlosti poklesu mezi lety 2024 a 2025 nás zřejmě mírně předstihlo Slovensko a jen o trochu menší pokles má Maďarsko. Německo i Rakousko mají úbytek méně dynamický, ale úhrnnou plodnost vykazují jen o málo vyšší než Česko, což je vzhledem k vysokému podílu mimoevropské imigrace zarážející.

U nejlidnatější země Evropské unie Německa to v roce 2024 znamenalo převis mrtvých nad narozenými více než 330 tisíc lidí. A za minulý rok to zřejmě bude ještě horší. Co se týče hodnoty úhrnné plodnosti v roce 2025, je ve střední Evropě stále zdaleka nejhorší již zmíněné Polsko, které se již dostalo pod hodnotu 1,10. Druhé nejhorší už bylo Česko, nicméně rozestupy za námi nejsou příliš velké. Nejen my, ale celá střední Evropa zažívá prohlubující se demografickou krizi. Vývoj u Polska i Maďarska je pak velmi příznačný, protože obě země zásadně investovaly do podpory rodin za účelem zvýšení porodnosti. Jedná se o další potvrzení toho, že bez změny přístupu samotné společnosti se nic zásadního nezmění.

V Evropě se kupodivu dají najít oblasti, které mají stále relativně vysokou úhrnnou plodnost, přičemž na čele jsou dánské autonomní území Faerské ostrovy a rovněž Kosovo, u nichž se aktuální hodnota pohybuje okolo dvou dětí na ženu. Jde ale o naprosté výjimky.

Nejvyšší čísla ze států EU má pak zřejmě Bulharsko (1,72 v roce 2024), ale ani to ho nechrání před přirozeným úbytkem obyvatelstva o téměř 50 tisíc lidí ročně. Některé další státy v poslední době zaznamenaly alespoň malý růst,

i když z výrazně nižší základny. Jedná se například o Velkou Británii, Španělsko, Portugalsko či Chorvatsko. Na větší obrat v negativních trendech to zatím nikde nevypadá. K podrobnějším informacím viz Tabulka 1 a Tabulka 2.

Na závěr je nutné zmínit jednu důležitou věc. Ačkoliv často zaznívá argument, že snižování porodnosti zaznamenává celý svět, pravda je trochu složitější. Západní svět a východní Asie, v nichž je situace dlouhodobě nejhorší, jsou skutečně v hluboké demografické krizi. A s nimi i řada dalších zemí Latinské Ameriky, východní Evropy a dokonce už i těch, do kterých byste to neřekli, jako jsou třeba Turecko nebo Írán.

Jenže ve velké části dalších států úhrnná plodnost klesá pomalu, stagnuje nebo dokonce stoupá, a to i při velmi vysoké základně. Například Pákistánu klesly hodnoty mezi roky 2021 a 2025 z 3,72 dítěte na 3,50 a Nigérii z 4,64 potomka na 4,30. Obě země přitom mají dohromady už asi půl miliardy obyvatel a s takto pomalu klesající úhrnnou plodností bude jejich populační růst ještě velmi dlouho mimořádně rychlý. A podobná situace je ve velké části Afriky a islámského světa.

Jan Holovský

Tabulka 2: Pokles počtu narozených mezi roky 2024 a 2025

Země	Změna v %	Měsíce měření
Česko	-8,96	leden až září
Slovensko	-9,48	leden až listopad
Polsko	-5,60	leden až listopad
Maďarsko	-7.10	leden až prosinec
Rakousko	-1.77	leden až září
Německo	-3.41	leden až říjen
Francie	-2.67	leden až prosinec
Itálie	-4.58	leden až říjen
Španělsko	+1.08	leden až listopad
Velká Británie	+1.91	leden až březen
USA	-0.67	leden až prosinec

Poznámka: Hodnoty pro rok 2025 jsou neúplné a závislé na metodice konkrétního úřadu, proto jsou měřené termíny v různých zemích odlišné.

Zdroj: Statistické úřady jednotlivých států.

Jak je důležité mítí Wajdu

Letos v březnu by se sta let dožil polský režisér Andrzej Wajda. Bez nadsázky lze říci, že se stal legendou ještě za svého života. Úspěchy slavil už svými prvními snímky. Jeho úctyhodná filmografie čítá více než čtyřicet celovečerních filmů. Pokud jste ještě žádný neviděli, rok 2026 znamená dobrou příležitost to napravit.

Andrzej Wajda je fenoménem i v rámci polské kultury. Řada jeho filmů byla svým uměleckým přístupem přelomová. Přesto byl hlavně režisérem, který tvořil pro celou společnost, a návštěvnost tomu odpovídala. Většinu svých kultovních snímků ostatně natočil ve zlaté éře kina, před nástupem širokoúhlých televizí, domácích promítaček a streamovacích platform. Z celosvětově proslulých polských režisérů, jako jsou Agnieszka Holland nebo Krzysztof Kieślowski, se nejvíce zaměřil na témata z polské historie.

Právě Wajda několikrát kanonicky zpracoval „klíčová polská traumata“ především z období druhé světové války. Ta stála i na začátku jeho filmové dráhy. *Kanály* z roku 1957 a o rok mladší *Popel a démant* se vracejí k varšavskému povstání a odbojovému hnutí, ale zpochybňují zároveň jejich jednoznačnou heroičnost. Wajda v nich dokázal vyjádřit dilemata jedné generace, která ve válečné době musela dělat rozhodnutí na život a na smrt, setkala se krutostí, násilím, extrémními situacemi – a to vše v mládí, nebo dokonce v dětství.

Pro Andrzeje Wajdu nešlo o žádný teoretický problém, sám k této generaci patřil. Narodil se v roce 1926 a už ve svých třinácti letech zažil napadení Polska nacistickým Německem a Sovětským svazem. Jeho otec Jakub byl důstojníkem, jenž se zapojil do obrany země, padl do sovětského zajetí a od roku 1940 byl nezvěstný. V té době musel Andrzej se svým bratrem pracovat, aby rodina přežila. Gymnázium by stejně mohl absolvovat pouze tajně. Německá okupační správa zakázala středoškolské vzdělání pro Poláky jako nadbytečné, měli se stát jen podřízeným, dělnickým národem.

Elity byly cíleně likvidovány, což platilo i pro sovětskou okupaci. Až později se ukázalo, že Wajdův otec byl spolu s dalšími dvaceti tisíci polskými důstojníky, jejichž těla byla už v roce 1943 objevena v masových hrobech v Katyni, zastřelen v zajateckých táborech na rozkaz Stalina.

Andrzej jako šestnáctiletý vstoupil do odbojové Zemské armády a po razii gestapa se rok skrýval. Během války se ale také pokoušel vzdělávat. Zajímal ho malířství, a proto nastoupil v roce 1946 na Akademii výtvarných umění, odkud v roce 1949 přešel na režii na lodžské filmové škole.

Cesta k morálnímu neklidu

V padesátých a šedesátých letech nebyl v přímém střetu s komunistickým režimem. Snažil se o kompromis tak, aby mohl prosadit svou uměleckou vizi, ale zároveň obešel cenzuru. Jeho postavení upevnil mezinárodní úspěch,

protože už za *Kanály* získal Stříbrnou palmu v Cannes. Film je považován za jeden z klíčových snímků takzvané Polské filmové školy. K ní jsou kromě Wajdy řazeni další režiséři narození ve dvacátých letech 20. století, kteří v době tání po roce 1956 opustili doktrínu socialistického realismu, například Tadeusz Konwicki, Wojciech Jerzy Has nebo Jerzy Kawalerowicz.

Kultovním se stal rovněž film *Popel a démant*, a to i zásluhou herce v hlavní roli „polského Jamese Deana“ Zbigniewa Cybulského. Ačkoli komunistická kritika snímků přijala negativně a nemohl reprezentovat Polsko na festivalu v Benátkách oficiálně, mimo soutěž tam získal Mezinárodní cenu filmových kritiků. Už v této době Wajda prokázal, že si umí najít výjimečně talentované herce, s nimiž pak často spolupracoval dlouhodobě, ať už to byli Daniel Olbrychski nebo Krystyna Janda.

Další zlom ve Wajdově autorské cestě přišel v sedmdesátých letech. Začal využívat svou autoritu, aby umožnil pracovat mladší generaci. Ubránil před úřady například působení Agnieszky Holland v slavném studiu X, kde byl uměleckým šéfem, a umožnil jí získat zkušenosti, které později naplno rozvinula v exilu. V roce 1975 spolu s Krzysztofem Zanussi na Fóru filmařů v Gdaňsku otevřeně vystoupil proti komunistickému režimu a odsoudil omezování tvůrčí svobody v totalitním státě, a zejména vliv cenzury na práci mladých režisérů. Wajda měl své zastánce i mezi vysoce postavenými komunisty, a tak i přes řadu tlaků nebyl v roce 1977 zakázán jeho film *Muž z mramoru*, který kritizuje budovatelskou éru. Snímek získal cenu FIPRESCI v Cannes a stal se manifestem Kina morálního neklidu.

To mimo jiné dokazuje, jak se Wajda umělecky vyvíjel. „Kino moralnego niepokoju“ tvořili především o generaci mladší tvůrce jako Krzysztof Kieślowski, Agnieszka Holland nebo Feliks Falk. Jejich metoda byla realistická, demaskující komunistický režim ne pomocí velkých symbolů, ale z pohledu běžného člověka z periferie. A právě dělníci stáli za největší událostí té doby, kdy stávka v Gdaňských loděnicích vedla ke vzniku nezávislého odborového hnutí Solidarity. Wajda podepsal apel 64 osobností, výzvu vládě k dialogu se stávkujícími, a ještě před brutálním potlačením demokratizačních tendencí natočil film *Muž ze železa*.

Paradokumentální snímek ukazuje brutalitu režimu a jeho vyšetřovacích metod. Odnal si za něj Zlatou palmu z Cannes a v Polsku ho vidělo pět milionů diváků, než byl po zavedení výjimečného stavu 13. prosince 1981, kdy do polských ulic vyjely tanky, zakázán. Studio X bylo rozpuštěno a Wajda využil svého mezinárodního renomé a točil

především v zahraničí. Například v roce 1977 vznikl ve Francii jeho *Danton* v hlavní roli s Gérardem Depardieu. Přesto nikdy oficiálně neodešel do exilu.

Katyň plní kinosály

Po roce 1989 vzbudil největší ohlas jeho snímek, který byl zároveň splátkou dluhu vlastní rodině i národním dějinám. *Katyň* (2007) je realistickým zobrazením událostí začátku války, tedy napadení Polska ze dvou stran, německé a sovětské, a především samotných osudů polských důstojníků a jejich popravy sovětskou NKVD. Nechybí ani poválečné pronásledování kohokoliv, kdo šířil pravdivé informace o kатыňském zločinu, který komunisté připisovali nacistům. Podobně jako Wajdova matka stále doufala v manželův návrat, protože v seznamech bylo jméno Karol a ne Jakub, také ve filmu vidíme tragické ženské hrdinky doufající i mnoho let po válce, že se stane zázrak a že se jejich manželovi přeci jen podařilo zachránit.

Zatímco mezi diváky sklídl film obrovský úspěch – během měsíce po premiéře jich přišlo do kin více než dva miliony – kritici už nebyli v názorech tak jednotní a řada z nich ho odsoudila jako umělecky průměrný. Jestliže *Kanály* nebo *Popel a démant* byly ve své době přelomovou a umělecky objevnou reflexí válečné zkušenosti, *Katyň* je už velkofilmem s jednoznačně černobílými hrdiny a zločinci, jehož největší přínos představuje právě realistické zobrazení historických událostí.

Podobným diváckým hitem se v roce 1999 stala i adaptace klíčového díla polského romantismu, eposu *Pan Tadeáš* Adama Mickiewicze. V kinech ji vidělo přes šest milionů lidí a v žebříčku nejúspěšnějších polských filmů po roce 1989 se nachází na druhém místě. Svoji roli v tom sehrává i polský vzdělávací systém, kde funguje celonárodní seznam povinné četby a *Pan Tadeáš* je jeho nezpochybnitelnou součástí.

Celé třídy tak v kinech sledovaly milostný příběh Zošky a Tadeáše, který se odehrává na začátku 19. století v době, kdy samostatné Polsko neexistovalo a bylo rozděleno mezi tři záborové mocnosti. Naděje mnoha vlastenců se proto upíraly k napoleonským vojskům, jež tehdy postupovala do Ruska. Snímek je holdem tradičnímu „šlechtickému dvoru“ a kultuře s ním spojené. Hudba polonézy v jeho závěru, kterou napsal Wojciech Kilar, je pak

nejčastějším prvkem maturitních a jiných plesů. Stejně jako v případě *Katyň* ovšem Wajda nezískal velké pochoopení filmových kritiků a neopakoval své úspěchy na mezinárodních festivalech.

Pan Tadeáš je sice řemeslně kvalitním, ale umělecky průměrným filmem a nedosahuje kvality jiných Wajdových literárních adaptací, především mistrovské expresionistické *Země zaslíbené* podle románu polského nositele Nobelovy ceny za literaturu Władysława Stanisława Reymonta. Filmová freska zobrazující všechny negativní aspekty i pomíjivý lesk průmyslového rozmachu textilní Lodže byla natočena v roce 1974 a je jedním z nejuniverzálnějších a nejpůsobivějších Wajdových snímků. Její restaurovaná kopie se nepochybně objeví na programu některého z českých kin.

Ačkoli Wajdovy snímky pravidelně zařazují do programu tuzemská kina i *Česká televize*, letošní rok bude s ohledem na kulaté výročí výjimečný. Ostatně už v lednu se v rámci akce KVIFF Classics: Návraty filmových legend objevil *Popel a démant* a v pražském kině Ponrepo od února probíhá přehlídka Wajdových filmů. A podobné retrospektivy se uskuteční po celém světě. Proslulost režiséra, který za celoživotní dílo získal Oscara, Zlatého medvěda na Berlinale nebo Zlatého lva v Benátkách, znovu připomíná, jak významná je role kultury pro reprezentaci národa. A že může být tvorba jednoho režiséra mnohem přínosnější než práce leckterého ministra kultury či zahraničí.

Lucie Zakopalová

Andrzej Wajda v roce 1974 při natáčení *Země zaslíbené*.

Foto: Wikimedia Commons

Odřanie není Namibie

Po Němcích tu zůstalo úplně všechno – od kuchyňského náčiní přes řemeslnické nářadí a dětské hračky až po pouliční cedule a domy. Ne, nemluvíme o českém pohraničí, ale o polské Odřanii. Tak polský spisovatel Zbigniew Rokita pojmenoval území, jež před osmdesáti lety připadla Polsku. Ve své knižní reportáži se Rokita zabývá jejich identitou, což ho poněkud překvapivě přivádí i na africký kontinent.

Mezi důsledky druhé světové války patřily rozsáhlé přesuny státních hranic a milionů obyvatel, kteří se náhle ocitli na území cizího státu nebo pro ně ve vlastní zemi už v nových pořádcích nebylo místo. Svou zkušenost v tomto ohledu učinilo i Československo, zcela zásadního rozměru ale dosáhl případ Polska. To přišlo o rozsáhlá území ve východní části a zároveň mu byla přiřknuta německá území na západní straně jeho předválečných hranic.

Tyto geografické změny se neobešly bez komplikovaného nutného a nuceného přesídlení milionů lidí. Není obtížné si představit pocity křivdy, vykořeněnosti a dočasnosti, které tyto lidé pociťovali a leckdy také předali dalším generacím. Ještě po osmdesáti letech jsou patrné rozdíly mezi těmito Znovuzískanými územími, jak zní oficiální polský termín, a zbytkem Polska. Rozdíly, které se zdaleka neomezují na německé nápisy prosvítající pod oprýskanou omítkou. Právě specifické identity těchto regionů a jejich obyvatel se věnuje polský reportér Zbigniew Rokita (*1989) ve své knize *Odřanie*, kterou v překladu Martina Veselky vydalo nakladatelství Absynt.

Název knihy představuje autorem vytvořený novotvar, jímž Rokita odkazuje na řeku Odru jako hlavní vodní tok v oblasti a zároveň symbol po válce etablované západní hranice Polska. Pro původní polská území pak autor analogicky užívá pojmu *Vislanie*, přičemž mu oba pojmy slouží spíše jako terminus technicus, než že by je nutně stavěl do prvoplánového kontrastu centrum versus periferie – jakkoliv i tento motiv občas v textu probleskne, asi nejsilněji v pasážích, v nichž autor popisuje, jak Odřanie po válce sloužila jako zdroj stavebního materiálu, s jehož pomocí byla obnovována Varšava i další města, zcela bez ohledu na potřeby obyvatel Znovuzískaných území. U tohoto výrazu autor poukazuje na jeho problematičnost, neboť celá oficiální interpretace opětovného získání těchto území stojí na velmi vratkých základech, poplatných spíše době svého vzniku než skutečnému stavu odborného poznání.

Povědomé motivy

Ačkoliv se autor přidržuje formátu literární reportáže členěné podle jednotlivých témat, a nikoliv striktně chronologicky, na začátku knihy se bez časové osy událostí vedoucích od paktu Molotov–Ribbentrop k posunu polských hranic na západ a vzniku Odřanie neobejde. Zde nalezneme český čtenář řadu povědomých motivů. Autor například rozlišuje dvě fáze odsunu původního německé-

ho obyvatelstva, divokou a živelnou, k níž došlo hned po skončení války, a následně poklidnou a organizovanou, která se protáhla na několik let.

Rovněž motivace některých nově příchozích osadníků, kteří se do osidlovacích programů přihlásili dobrovolně, aby si materiálně polepšili, a nepřiliš skrývaná touha některých z nich si jen „nahrabat“ a pak se vrátit zpět domů, připomíná tuzemskou zkušenost s osidlováním sudetského pohraničí.

Jiné informace jsou naopak pro českého čtenáře dosti překvapivé, například neochota některých sovětských orgánů vystěhovat z nově nabytého sovětského území etnické Poláky. Nedělejme si ovšem přílišné iluze: tato neochota pramenila z vidiny ztráty významné pracovní síly, především v zemědělství, nikoliv z nějaké náklonnosti nebo dokonce ohleduplnosti.

V centru Rokitovy pozornosti však nestojí historická fakta a statistiky, více jej zajímají lidé a způsoby, jakými se s realitou, která dlouho zůstávala ve stavu provizoria (vyhovujícího jak Bonnu, tak Moskvě, což autor podrobněji rozebírá), vyrovnali a dodnes vyrovnávají. Jeho řádky přibližují myšlenkový svět lidí, kterým dlouhá léta nikdo nedal jistotu, že je z jejich nového domova opět nikdo ze dne na den nevyžene. Lidí, kteří přišli do míst, jejichž minulost a historickou paměť jim neměl kdo zprostředkovat. A od nichž se zároveň očekávalo, že se pustí do budování halasně vytrubovaných lepších zítřků.

Od těchto lidí se vzhledem k jejich vykořeněnosti a nejrozumnějšímu geografickému, sociálnímu i jazykovému zázemí zkrátka čekalo, že postupně splynou v ukázkový prototyp nového, socialistického člověka a Poláka. Oni si ale současně byli na každém kroku vědomi toho, že žijí v domech, ulicích a městech „po Němcích“. A po Němcích zůstalo úplně všechno – od kuchyňského náčiní přes řemeslnické nářadí a dětské hračky až po pouliční cedule a domy, jejichž architektura se výrazně odlišovala od té, kterou doposud znali. Snad jediné, co po nich nezůstalo, byla hospodářská zvířata, jež v drtivé většina padla za obětí hladovým civilistům i vojákům v posledních týdnech války.

Oficiální místa se pochopitelně snažila obecně rozšířené povědomí o skutečnosti, že novousedlíci se denně setkávali s dědictvím „po Němcích“, co nejvíce oslabit a zdůraznit původní slovanský, či přímo polský ráz celého území. Rokita zmiňuje i úsměvné až absurdní momenty tohoto (znovu)popolšťování: pokynu z vyšších míst zbavit se předmětů denní potřeby označených logy původně

Pohled na řeku Odru a Dómský ostrov ve Vratislavi.

Foto: Tomáš Fošum

německých továren se nově příchozí vzepřeli, neboť jim z praktických důvodů nic jiného ani nezbývalo.

Úsměv na tváři mohou dodnes vyvolat pamětní desky rozmístěné po Odřanii zdůrazňující význam daného místa pro polskou historii a kulturu. Obvykle se jednalo o připomínku nepříliš dějnotvorných momentů typu toho, že určitý básník zde jednou přespal v hostinci a podobně. Mezi mýty stojící na velmi chatrných základech autor řadí i pro polské dějiny významnou bitvu u Cedyně, v níž měl roku 972 kníže Měško I. odrazit nápor německých protivníků. Smutným projevem snahy potlačit vše německé bylo organizované ničení náhrobků a celých hřbitovů, místy prováděné s vervou, která si od varšavských úřadů vysloužila pokárání.

Neskrývané rozpaky

Tradičním projevem změny poměrů bylo přejmenovávání ulic. Autor si ale všímá toho, že na přelomu tisíciletí došlo v řadě případů na základě hlasování veřejnosti k pojmenování ulic či institucí názvy připomínajícími významné německy hovořící osobnosti z historie daného města. Po několika letech však tato vlna zájmu opět opadla a v Odřanii lze podobně jako ve zbytku Polska identifikovat silné tendence k prosazování polského nacionalismu. Přijetí německé minulosti, zejména na institucionální úrovni, ovšem neprobíhalo nikdy zcela bezvýhradně. Na příkladu rozpaků ohledně 750. výročí založení Štětína v roce 1993 nebo 200. výročí vzniku Vratislavské univerzity, které připadlo na rok 2011, je zřetelné vidět, že se stále jedná nikoliv snad přímo o kontroverzní, ale určitě horké téma.

Stejně horkým tématem je vztah ke kulturní politice polských vlád. Ekonomické údaje jasně ukazují, že přidělené prostředky na investice do ochrany a obnovy kulturně-historického dědictví v Odřanii jsou nesrovnatelně nižší než ty přidělené jiným oblastem, zejména Krakovu, protežovanému jako tradiční město králů a papežů.

Odřanie navíc zůstává dle názoru mnoha svých obyvatel upozadovaná i v kulturní současnosti – téměř žádné současné filmy, seriály či romány se v této oblasti neodehrávají. Na jiném místě Rokita zmiňuje alespoň řadu autorů, kteří se ve svých dílech zabývají právě německou minulostí Odřanie, mimo jiné Olgu Tokarczuk či autora detektivek Marka Krajewského.

Málokoho tak překvapí autorova stručná poznámka v závěru knihy, že i podle výsledků voleb lze vidět snadno vidět zásadní rozdíl mezi Odřaním a velkou částí ostatního Polska.

Nelze přitom jednoznačně říci, že by autor pokládal osmdesát let trvající snahy o integraci Odřanie do Polska za neúspěch. Vynikne to zejména z kapitol, v nichž Rokita líčí své zážitky a dojmy z návštěv Kaliningradu a Gdaňsku, dalších měst, která v důsledky konce války změnila svou státní příslušnost. Autor kvůli srovnání toho, jak se žije „po Němcích“, podnikl dokonce i cestu do bývalé německé kolonie Namibie, sám ale přiznává, že byla v zásadě zbytečná, což mu předpovídali i jeho kolegové.

Patrně jedinou výtkou, kterou lze vůči knize vznést, je skutečnost, že autor neumí německy, což je při zkoumání tématu úzce propojeného s německou kulturou, historií a identitou poněkud limitující nedostatek. Navíc není vůči čtenářům zcela poctivě, že tuto skutečnost přiznává jen tak mimochodem až na straně 212. Jakkoliv kvůli tomu nelze Rokitovy závěry relativizovat, či přímo zcela odmítnout, zůstávají mu nad výslednou mozaikou v ruce některé střípky, se kterými si neví rady. Například zmiňuje, že v Odřanii jsou v MHD obvykle zastávky „na přání“, nikoliv „na požádání“ jako jinde v Polsku. Přitom ho nenapadne, že se nejspíše jedná o další příklad onoho dědictví „po Němcích“, neboť němčina používá v souvislosti se zastávkami na znamení výraz *Haltewunsch*.

Jako celek představuje Rokitova reportáž cenný příspěvek k dosud neuzavřené středoevropské debatě o identitě zakotvené v konkrétním prostoru a umožňuje pochopit nejen mnohé z problémů polských moderních dějin a současnosti, ale zároveň naznačuje možný směr, kudy by se dále mohla ubírat domácí debata na téma Sudet.

Martin Liška

Zbigniew Rokita: *Odřanie. Novým Polskem od Slezska k moři*. Absynt, 2025.

A kdo se omluví Gertě?

Dvoudílný film Gerta Schnirch režiséra Tomáše Mašína, který měl na začátku února premiéru, se dá hned z několika důvodů považovat za událost minimálně zimní sezóny. Za prvé se na něm po delší době finančně spolupodílela platforma HBO Max, v jejímž portfoliu najdeme ceněné seriály Hořící keř, Pustina nebo Bez vědomí. Za druhé jde o vůbec první filmovou adaptaci díla jedné z nejpopulárnějších českých spisovatelek Kateřiny Tučkové, která právě románovým debutem Vyhnání Gerty Schnirch zazářila na literární scéně. A za třetí je to snímek, jenž do reflexe doby druhé světové války a událostí těsně po ní vnáší čerstvý pohled.

Ne že by tu nebyly filmy, které by se nepokoušely o kritický náhled na dobu divokého odsunu německých obyvatel. Jsou to zejména snímky podle předlohy Josefa Urbana. Ale jak *Habermannův mlýn*, tak *7 dní hříchu* trpí béčkovou přepáleností, postavy jsou v těchto snímcích černobílými karikaturami. O mnoho povedenější je brutálně syrová *Krajina ve stínu* Bohdana Slámy o zřůdnostech, co si navzájem prováděli sousedi ve smíšené jihočeské vesnici. S tímto dílem sdílí *Gerta Schnirch* per-

spektivu nevinných lidí ocitajících se v násilném soukolí velkých dějin.

Příběh nás přivádí do nitra početné německé diaspory v protektorátním Brně. Zárodek lidské tragédie hlavní hrdinky spočívá už v tom, že talentovaná klavíristka Gerta je po otci Němka a po matce Češka. Stojí tak rozpolcená mezi dvěma národy, které se začnou vzájemně nenávidět. Se svým českým přítelem Karlem se podílí na drobné odbojové činnosti, zároveň ale se svými německými vrstevnicemi vybírá peníze ve sbírce pro vojáky Wehrmachtu.

Svět se jí rozpadá, když umře její matka, přítele zatkne Gestapo, bratr se dobrovolně přihlásí na frontu a otec se nacisticky radikalizuje. Do toho všeho se stane obětí zná-

silnění, z něhož počne dítě, a když přežije nálety a dočká se vysněného konce války, ocitne se i se svou několikaměsíční dcerkou v průvodu desítek tisíc Němců a Němek, který vstoupil do historie coby brněnský pochod smrti.

Poté, co Gerta přežije pobyt v epidemiemi prosáklém sběrném táboře v Pohořelicích, najde azyl coby námezdní síla u statkářky Zieglerové a posléze povýší do role asistentky správce zabaveného majetku. Druhý díl filmu plasticky vykresluje tuto málo známou a málokdy zmapovanou realitu poválečných měsíců. A je tak věrný předloze Kateřiny Tučkové, která právě onu živelnou anarchii doby, kdy domy měnily majitele a po vesnicích se poflakovali ruští vojáci a revoluční gardy, popsala jako v české literatuře možná nikdo.

Autorka románu *Vyhnání Gerty Schnirch* Kateřina Tučková.

Foto: Wikimedia Commons/Robert Hédervári

Adaptace košatého románového textu se teoreticky zdála jako opravdu velká výzva. Gertino vyznání popisuje historickou realitu s neobyčejnou plasticitou a smyslem pro detail. V knize je ale velké množství postav, vyprávění spíš meandruje, než uhání vpřed, a více než o dramatický oblouk se opírá o vnitřní pocity a dopodrobna popsanou osobní historii postav.

Scenáristické trojici ve složení Alice Nellis, Ondřej Gabriel a Tomáš Mašín se podařilo z rozsáhlého fikčního světa předlohy vykuchat funkční dějovou kostru, do níž se vešlo vše podstatné z románu. K sugestivitě příběhu přispívá věrohodná výprava a vesměs přesvědčivé herecké výkony. Z nich by se dala vypíchnout kreační německého herce Johanna von Bülowa, který vtiskl komplexnost rozporuplné figury Gertina otce. A pak ve snímku vyčnívají obě představitelky Gerty. Pro mladou herečku Barboru Váchovou je tohle průlomová role a zhostila se jí se ctí. A výborně ji doplňuje Milena Steinmasslová v roli

Gerty na prahu sametové revoluce a na začátku devadesátých let.

Narativní linie ze sklonku Gertina života, která celé to válečné a poválečné vyprávění rámuje, povyšuje už tak solidní dobovou minisérii ještě o úroveň výš. Seznamuje nás se třemi zástupkyněmi rodu Schnirchových. Zatímco empatická vnučka propaguje smíření s odsunutými Němci, babička Gerta zase usiluje o smíření se svou dospělou dcerou, která svou matku nazývá ledovou královnou a vyčítá jí nedostatek lásky a tvrdost.

Malé dějiny se v *Gertě Schnirch* střetávají s velkými, viny osobní se nedají oddělit od vin společenských. Nezhojené trauma se přenáší z generace na generaci a nevyléčí ho proklamace politiků nebo omluvy. „A kdo se omluví mně?“ prohlásí Gerta v jedné z hádek se svou dcerou. A tenhle povzdech visí nad povedenou Mašínovou adaptací jako neviditelný otazník.

Jan Gregor

Variace jedné osamělosti

V minulém roce získala ocenění Anasoft litera za nejlepší slovenskou prózu kniha s neobvyklým názvem 56, či?, kterou napsala Alexandra Salmela. Slovenská autorka žijící ve Finsku přitom není pro české čtenáře úplně neznámou. V roce 2019 vyšel v češtině její román Antihrdina. Jde o experimentální koláž zobrazující utopii, která se zvrhne v diktaturu. Absolventka finské filologie na Univerzitě Karlově však tentokrát nechala velký narativ stranou a napsala text osobnější, s důrazem na ženský subjekt a jeho niterné prožívání.

Alexandra Salmela však ani ve svém novém díle nezůstala nic dlužna své pověsti experimentátorky s formou, proto i zde kompozice textu tvoří výraznou složku knihy. Její název předznamenává, že autorka vytvořila 56 zdánlivě samostatných příběhů. Každý z nich je označen jiným ženským jménem spolu s krátkou poznámkou odkazující buď na téma, nebo symbolický význam vyprávění.

Plán kompozice knihy přitom jasně ukazují její úvod a závěr. Už první z textů nazvaný *Prvožena* nás totiž přivádí k ústřední myšlence, kterou je popis pocitu osamělosti ženy po rozchodu s partnerem. Naopak poslední text s názvem *Sa*a (žebyja)* naplňuje v knize seberefrenční, možná až zbytečně explicitní funkci. Vypravěčka v něm totiž otevřeně přiznává, že ačkoli se všechny zde přítomné texty snaží zpočátku přesvědčit čtenáře o své narativní samostatnosti, nakonec tvoří jen variující odstíny velkého příběhu jedné ženy.

Armáda hrdinek

Tento unifikující moment knihy tak potvrzuje, že jednotlivé texty navzdory množství perspektiv a narativních situací směřují ke společnému cíli, kterým je analýza prožívání ženské samoty. Samostatná vyprávění zároveň kromě tématu propojuje rovněž čas zápletky, jelikož se zde

často odkazuje na období pandemie nemoci covid-19, což přirozeně vytváří symbolický doplněk k významu osamocení a absence mezilidské blízkosti.

Během čtení se přitom můžeme přistihnout při myšlence, že některé příběhy jsou nadbytečné a různorodé zápletky jen hromadí identické motivy. Toto opakování v jednotlivých vyprávěních však není náhodné, ale naplňuje jasně definovanou funkci. Celkem explicitně tuto nekončící multiplikaci tragiky způsobené ztrátou lásky zobrazuje například text o postavě jménem Jane:

„Jane (napoly na posteli, napoly na dlážce s očami dokořán) rozprává príbeh o Jane, ktorej dojemný príbeh je rozprávávaný ďalej a zasa ďalej, všade navôkol. V zrkadlovej sále príbehov v príbehoch v príbehoch v príbehoch v príbehoch sa Jane multiplikuje na nekonečné množstvo hlavných postáv, na armádu tragických hrdiniek.“

Tento příklad samozřejmě není jediným, a kniha tak jako celek vytváří obraz autoterapie ženy, která se v průběhu jednoho roku snaží vypořádat s rozchodem s partnerem. Proto texty přirozeně prostřednictvím různých opakování a variant zrcadlí motivy frustrace, hněvu a smutku po ex-partnerovi, ale také stavy popisující ztrátu vlastní jistoty a sebevědomí.

Tíživé prožívání složité životní situace se nakonec nepromítá pouze do obrazů konce partnerského vztahu, ale

Alexandra Salmela prostredníctvom svojich postav rovnako tematizuje zpochybnutie ženy v roli matky či kariérnej seľhávanej v podobe ztratenia a znovunaleznutia vlastného umelckého seľvedomí. Hrdinky, ako je treba Sylvia, sa tak seľ značnou dávkou seľbeironie vzťahujú keľ svému psaní:

„[Sylvia] len drie a drie, úporne sa zo seba snaží vytlačiť čosi, čo z nej nikdy nemôže vyjsť krásne a dobré, samé bobky, malé a úbohé, ani poriadne sračky zo seba nevie dostať.“

Přestože je pravdou, že kniha obsahuje různé druhy odstínů identického tématu, sledujeme v ní zjevný vývoj ve vyrovnání se s traumatem z rozchodu. Proto zatímco v první polovině textů převládají scény reflektující absenci vlastní vnitřní integrity, epizody v závěru knihy předznamenávají alespoň jakousi naději, že z každé nešťastné lásky vede cesta ven.

Proto je možné uvažovat nad tím, že přestože kniha byla z pohledu autorky motivována terapeutickým procesem vypsání se z vlastní nepříjemné zkušenosti rozpadu manželství, tak zároveň svými variacemi daného tématu nabízí čtenářům prostor pro seľbeidentifikaci a vlastní vyřadání se s podobnou životní situací.

Konec mystifikace

Nepřijemnost tématu rozchodu našťastí autorka zjemňuje též jinými, více úsměvnými motivy, a to možná i na zdánlivě nečekaných místech. Všechny problémy, kterým hrdinky čelí, se totiž odehrávají ve stínu nekončící pandemie. A ačkoli texty ukazují také vážnost a šok z celosvětové krize, čtenáři se toto období připomene skrze vícero často groteskních pandemických motivů z našich domácností od pečení chleba přes zuřivé zahradničení po procházky nebo online hodiny jógy.

Na těchto místech autorka využila možnost hyperbolizace a vytváření surrealistických obrazů, což dobře ilustruje text s názvem *Camilla*, v němž posedlost pěstováním přivede protagonistku do situace, kdy ji začnou kontrolovat vlastní vypěstovaná rajčata:

„Z balkóna sa okamžite ozvali protestné výkriky, Nemôžeš zas všetko nechať nedokončené, máme odhalené korenky, nedochádza ti, aký hic tu je?! Padaj naspäť a okamžite, ziapali paradajky, MY potrebujeme vodu, živiny a lásku, HNEĎ, bez opatery a starostlivosti neprežijeme! Ak sa tu uškvaríme na smrť, bude to len a len tvoja chyba, ty tlstoprdka vymetená!“

A přestože je takto humorných a nesmyslných epizod v knize pomálu, navzdory tomu vhodně vyvažují modalitu vyprávění a přidávají knize další významný rozměr.

Současne k naplnění plánu knihy přispívá její samotné finále v 56. epizodě. Ta nabízí prostor pro ukončení narativního oblouku a v jistém smyslu obsahuje katarzní moment. Vypravěčka-autorka se tak ještě naposledy seľbeřferenčně obrací k celému dílu a interpretuje je jako proces seľbeodhalování a návratu k pravdě a vlastní zodpovědnosti. Na tomto místě se otevřeně zřiká mystifikace s desítkami postav a s autorskou upřímností přiznává jejich jednotu:

mi postav a s autorskou upřímností přiznává jejich jednotu:

*„Ostatné už sedeli na priči, vo všetkých možných formách transkripcie, vo všetkých možných podobách, ktovie koľko tváří vlastne mali, v saune bolo prítomie a ich veľa. Ich bytosťná podstata bola v stave neprestajnej metamorfózy, ich názory a myšlienky do seba neprestajne narážali, treli sa, prelievali sa od jednej k druhej, pohlcovali sa navzájom, zlučovali a opäť sa delili, boli ako komplikované spojené nádoby, ako meňavka a keď sa * medzi ne vtlačila, nedala sa viac odlíšiť od ostatných, prestala existovať vo svojej individuálnej podobe a stala sa súčasťou celku, mnohotvárnej bytosti, nazvime si ju Sa*a.“*

Na závěr vyvstává otázka, jestli oceněná kniha Alexandry Salmely skutečně dosahuje patřičných umelckých kvalit, nebo je ve svých hranicích limitovaná do podoby jakési autorské pózy. Je totiž nezpochybnitelné, že Salmela se formou a jazykem své knihy snaží čtenáře přesvědčit o sofistikovaném narativním zpracování představeného tématu. A to je nakonec cílem každé dobré literatury. Zůstává na každém z nás, zda jí toto umelcké zobrazení terapeutického procesu dokážeme uvěřit, anebo ne.

Matúš Guziar

Alexandra Salmela: 56, či? Aspekt, 2024.

Slovenská spisovateľka Alexandra Salmela žije trvale vo Fínsku.
Foto: Wikimedia Commons/ Soppakanuuna

Frýdek-Místek: zapomínaná dvojakost

Navštívíte-li čtvrté největší město Moravskoslezského kraje, na první pohled na vás nezapůsobí dojem, že by se svým příběhem vymykalo ostatním větším městům regionu. Prudká dynamika růstu a proměna rázu zástavby jsou zde podobné. Teprve při hlubším seznámení s Frýdkem-Místkem zjišťujeme, že jeho historie je nejen v měřítku kraje, ale i republiky dosti specifická. Je totiž silně determinována někdejší pohraniční polohou a dvojakostí celého města.

Ať už člověk jede do Frýdku-Místku vlakem z Ostravy nebo z Těšína, nijak zvlášť nestoupá, ostatně nadmořská výška středu města činí pouhých 291 metrů. Okolní krajina působí přívětivě a mírně, jen v dáli na obzoru se tyčí majestátné Beskydy. Přesto byla tato oblast kupodivu dlouho stranou zájmu osídlenců. Prakticky po celý pravěk i raný středověk zůstávala periferií mezi hustěji osídlenou centrální Moravou a starobylym slezským Hlubčickem a Holasickem (Opavskem). Rušnější oblast Moravské brány ležela severněji odsud a podhorský kraj, ač z hlediska podnebných a půdních podmínek vcelku vlídný, zjevně příliš nelákal. Svůj vliv mohly mít i Ostravice a Morávka, podobně jako jiné řeky tekoucí z Beskyd plné štěrkových nánosů, neustále se rozvodňující a měnící svá koryta.

Nejspíš tedy ani není divu, že právě tato málo osídlená krajina s výrazným říčním tokem vykristalizovala v pohraniční pásmo Moravy a Slezska, přesněji řečeno Těšínského knížectví. Zmínky o moravské straně – tedy Místku, jenž vznikl v dominiu olomouckých biskupů – jsou o něco ranější. Rozvoj slezské strany – Frýdku, založeném patrně těšínským knížetem Kazimírem – byl zase zprvu dynamičtější. Navzdory tomu je spojují četné podobnosti. Na obou stranách stálo původně strážní sídlo a s ním spjatá tržní osada. Jednalo se o hrádek Štandl nad Místkem a tvrz jménem Jamnice nacházející se snad na místě frýdeckého zámku.

Následně došlo k přesunu těchto sídel na výhodnější místo blíže brodu přes řeku, snad v souvislosti s nárůstem významu obchodní stezky z Olomouce přes Příbor do Těšína, a také k jejich nové, poměrně pozdní lokaci. Patrně nikoli náhodou byla zvolena podobná jména, předchůdce Místku se totiž jmenoval Frýdberk. Původ obou měst je zároveň opředen řadou záhad, jako jsou nejasné umístění předlokačního osídlení či nejisté okolnosti přesunu do nové polohy.

Od agrese ke špičkování

Ani pro biskupy, ani pro knížata však periferní region zjevně nebyl prioritou, neboť jej setrvale udělovali do zástavy či v léno. Navíc došlo časem k faktickému propojení Frýdecka a Místka v jediné panství, což vyvolávalo obavy a spory, že se tak bude dít tu na úkor Moravy, tu zase Slezska.

I značná vzájemná blízkost obou sídel plodila leckdy spíše vyhrocenou konkurenci než konstruktivní spolupráci.

Kupříkladu roku 1687 patrně Místečtí tajně rozmetali zátarasy, jež na věčně neklidné řece Ostravici vybudovali Frýdečtí. Místečtí kožešníci si zase stěžovali, že je frýdečtí konkurenti na jarmarcích urážejí a hrozí jim násilím. Za prusko-rakouských válek pak Místečtí zaútočili spolu s Valachy na pruskou posádku ve Frýdku, která následně krutě vydrancovala a částečně vypálila Místek. Podotkneme, že postupem času se spory Frýdeckých a Místeckých zjemnily, byť se točily i třeba kolem nákladů na stavbu a údržbu mostů přes řeku Ostravici anebo kolem spojení obou měst. Dnes mají nanejvýš podobu vzájemného špičkování.

K prudkým svárům docházelo – zejména koncem devatenáctého století – i v národnostní rovině. Frýdek-Místek se sice může jevit jako dodnes rázovité, skrz naskrz lašské dvojměstí, avšak zejména Frýdek byl dějištěm ostré germanizace. Bylo-li zde totiž ještě při sčítání roku 1880 z hlediska obcovací řeči 81 procent Čechů, o třicet let později se české obyvatelstvo stalo se 43 procenty pouhou menšinou.

Vzájemné třenice leckdy přerůstaly v agresi. Kupříkladu náčelník místeckého Sokola musel být do svého domova ve Frýdku doprovázen svými bratry cvičenci, aby nebyl cestou zmlácen. Roku 1902 pak na frýdeckém nádraží němečtí turneři ztloukli dvacet členů místeckého Sokola. Ojedinelé nebylo rozbíjení oken nebo poškozování nápisů na vývěsních tabulích, ale i různé provokace při slavnostních událostech. Češi třeba narušovali svěcení praporu frýdeckého Turnvereinu.

Moravský Místek si národní ráz držel pevněji, došlo tu k poklesu poměru Čechů ze 78 na 63 procent. Situaci ve Frýdku jistě ovlivnilo převládající německé školství. Důležitou roli sehráli též těšínské Habsburkové jako místní elity, německy hovořící Židé coby vlivní zaměstnavatelé a prostředí všeobecně germanizovanějšího Slezska. Naopak Místek měl více českých osobností a spolků, funkční Národní dům, a dokonce i české gymnázium. Možná i díky tomu, že se coby poštovní zaměstnanec ocitl právě tam, a nikoli třeba v sousedním Frýdku, vyrostl z Vladimíra Vaška literární velikán Petr Bezruč. Tamní přátelé totiž nejspíš měli bezprostřední vliv i na jeho pseudonym.

Charakteristický byl koneckonců i průběh vzniku Československa v říjnu 1918, kdy v Místku proběhl slavnostní průvod zakončený na náměstí vlasteneckými projevy a zpěvem písně Kde domov můj. Oproti tomu ve Frýdku musel být lavírující zněmčilý starosta Pawlik přinucen

Štěrkonosná podbeskydská řeka Ostravice dělí nejen Místek a Frýdek, ale i Moravu a Slezsko, v minulosti i dominium olomouckých biskupů a Těšínské knížectví a v dávných dobách také raný přemyslovský český a piastovský polský stát.

Foto: Martin Veselka

ského občanství, přičemž více než polovina těchto žadatelů měla česká jména, a do odsunu tedy nakonec putovalo jen 872 lidí.

Éry rozkvětu

povoláním nadporučíkem Pavlíkem, aby podepsal přísahu věrnosti republice a předání města. To pod hrozbou vojenského zásahu ve finále učinil, ale prohlášení vyhotovil v němčině.

Dlužno ovšem dodat, že při sčítání obyvatelstva v roce 1921 byla rázem v obou městech pohodlná většina Čechů – 72 procent ve Frýdku a přes 86 procent v Místku. Nakonec není vyloučeno, že místní étos česko-německého zápolení byl – krom primární příčiny spočívající v nedoručeném rozkazu o nevyhnutelnosti kooperace s německými okupanty – jedním z důvodů, proč se posádka místeckých Czajankových kasáren pustila 14. března 1939 do bitvy s nacistickou přesilou. Jednalo se přitom o jediný výrazný odpor tehdejších československých vojáků.

Příznačnou pointou, dobře vykreslující specifičnost frýdeckomísteckých Němců, je zvláštní průběh jejich poválečného (ne)vysídlení. Dle statistiky z počátku roku 1945 žilo ve sjednoceném městě 4430 Němců. Přes 2500 z nich ovšem získalo od národního výboru příslib českosloven-

Preskočili jsme však dvě období slávy a prosperity: Prvním z nich bylo baroko, jež Místek obohatilo o dva nové pohledné svatostánky a Frýdek zase o nejvýznamnější poutní místo českého Slezska. Tamní chrám navštívení Panny Marie vyrostl na návrší Vápenky nad městem, kam již dříve putovaly zástupy k zázračné mariánské sošce, dle jedné pověsti údajně nalezené kopáči v hlíně, dle jiné porízené coby pokání za hřích krvesmilstva. Brzy se stal náboženským cílem natolik populárním, že se mu začalo přezdívat Slezské Lurdy a z poutnictví plynuly značné zisky i podnikavým měšťanům.

Určitým paradoxem je, že roku 1911 k němu jako určitý protipól přibyl na sousedním Růžovém pahorku neméně dominantní evangelický kostel, kde se zprvu sloužily bohoslužby jen německy a polsky. Za komunismu obklopila obě svatyně hradba paneláků. Přesto sláva frýdecké barokní perly nepohasla docela. V době nedávné se chrám stal papežskou menší bazilikou i národní kulturní památkou a v současnosti prochází rozsáhlou rekonstrukcí. Pro zoufalou bezútěšnost jeho okolí však pro skutečné rozjímání lze doporučit spíše méně známou, svérázně maleb-

Zraněná města

nou poutní kapli v Hájk u Lískovce na severním okraji města.

Druhou érou rozkvětu byl devatenáctý věk, kdy se díky prudkému rozvoji textilnictví počet obyvatel Frýdku zečtyřnásobil až na téměř deset tisíc a lidnatost Místku se zvýšila více než dvojnásobně na necelých šest tisíc, přičemž ovšem další bezmála dva tisíce lidí žily v nově zřízené a k Místku později připojené osadě Koloredov. Největšími frýdeckými fabrikanty byli Židé: bratři Julius a Leopold Neumannové, Josef Munk a Adolf Landsberger. V Místku pak hlavními textilníky byli Jan Elzer, Johann Czajanecký či Alois Lemberger. Z ostatních odvětví zde fungovala významná likérka, knihtiskárna, pilníkárna a v bezprostředním sousedství velké železářny v Lískovci a Bašce.

Již na sklonku století proběhly dvě úspěšné hospodářské výstavy v Místku a na tuto tradici pak bylo velkolepě navázáno za první republiky. Navíc roku 1871 do Frýdku přijel první vlak od Ostravy a v roce 1888 od Těšína. Krátce nato, v roce 1890, se Frýdek stal jedním z prvních slezských měst s elektrickým osvětlením ulic, byť tamní elektrárna brzy přestala dostávat poptávce a technologicky pokrokové město se dočkalo posměšného popěvku „Ta frýdecká elektrika, ta nesvítí, jenom mrká“.

K prvním pokusům o spojení obou měst docházelo již krátce po vzniku první republiky. I přes elementární poli-

tickou shodu však tyto snahy narážely na spory ohledně jména, umístění úřadů a zemské příslušnosti k Moravě, či Slezsku, a taktéž na nevoli a stížnosti občanů, zejména Němců. Paradoxně to byli právě Němci, kdo města nakonec direktivně sloučil s platností od ledna 1943 a s názvem Frýdek.

Po válce se dvojměstí de iure rozpadlo, ale de facto existovalo dál, a to pod prozatímním jménem Frýdek-Místek, později vlivem úřední chyby načas (1950–55) změněným na pouhý Místek. To vyvolávalo zmatky, neboť občané marně hledali některé úřady na místeckém břehu. Nakonec byl definitivně schválen název Frýdek-Místek, pro občany nejpříjemnější možná i proto, že přesně takto se už od devatenáctého století jmenovala frýdecká železniční stanice. Seriózních, ač leckdy kuriózních návrhů na pojmenování se však sešla dlouhá řada: Beskyd, Velké Beskydí, Sdružilov, Turistov, Molotovov, Stalinov, Hradec nad Ostravicí, Stráž nad Ostravicí, Petrov nad Ostravicí, Bezručov, Bezručův Hradec,

Monumentální barokní architekturu frýdecké poutní baziliky minor Navštívení Panny Marie obklopují od normalizačních dob ze dvou stran paneláky. Ovšem i před ní a napravo se budovalo, mimo jiné soubor cenných barokních špýcharů nebo malebná přístupová Mariánská ulice. Foto: Martin Veselka

Dnešní místecké náměstí Svobody s překrásnými měšťanskými domy, částečně lemované starobylým podloubím, tvoří bohužel většinu památkově cenné zástavby, která ze starého Místku zbyla.
Foto: Martin Veselka

Jamnice, Gerovec či Ondrášov, podle v kraji proslulého zbojníka Ondráše

Zbouraná města

K nehlubšímu a trvalému zjizvení nyní již sjednoceného města došlo v souvislosti s rozvojem uhelné těžby v jižní části ostravské pánve. Otevřely se totiž nové šachty v oblasti Staříče, Sviadnova, Chlebovic a Paskova. Jako vhodná lokalita k výstavbě bytů pro havíře byl určen právě Frýdek-Místek. Dle směrného plánu schváleného v roce 1959 zde mělo v roce 2000 žít 75 tisíc lidí, v důsledku masového přílivu obyvatelstva však došlo k revizi tohoto plánu a cílový počet byl stanoven na 100 tisíc, čehož mělo být dosaženo už v osmdesátých letech.

Praktickým dopadem těchto vizí bylo postupné zbourání nejprve téměř celého Místku a posléze i Frýdku. Rozsáhlou sídlištní výstavbu doplnily megalomanské dopravní průtahy, čemuž padla za oběť historická předměstí. Zlikvidovány byly hřbitovy v Místku (přeměněn na park uprostřed sídliště Riviéra) a Koloredově (přetvořen na park s parkovištěm), řada významných budov a malebné zástavby z devatenáctého století. A to včetně roubených dřevěnek, jež dodnes patří k nejohroženější vrstvě architektury v celém kraji.

Zasahovalo se i do historických center. Ve Frýdku byly těsně pod náměstím zlikvidovány romantické uličky Na Půstkách a Na Blatnici. V Hasičské ulici při zámku vyrostly nevzhledné bytovky. V kdysi nejživější tepně – Hluboké ulici – byly zbořeny tři unikátní dřevěné domy, dnes nahrazené kopie. V Místku se z jádra zachovalo prakticky jen náměstí, kostel a pár fragmentárních ulic. Naopak zmizely „místecké Benátky“, tedy mlýnský kanál obklopený domky, zástavba na obou menších náměstíčkách, ale i pitoreskní Zádvoří.

Dále téměř celý Koloredov a Císařská ulice (dnes příznačně Pionýrů) s prvním Bezručovým místeckým bydlíštěm a taktéž památná Czajankova kasárna.

Málo citlivý přístup bohužel pokračuje i v posledních desetiletích. Po revoluci se sice rekonstruovala historická jádra měst, ale poněkud živelně, mnohdy bez archeologických průzkumů. Typicky „devadesátková“ architektura necitlivě pronikla do historických uliček Místku, ve Frýdku zase krátce po roce 2000 vyrostl monstrózní Kaufland v cenné a citlivé lokalitě na okraji historického jádra při staroslavné spojnici náměstí a poutního chrámu. Z unikátního souboru industriálních památek na zdejší textilní výrobu zůstalo pouhé torzo.

Kulturní obraz města tak zachraňuje živé, především hudební dění. Po roce 1989 se zde vyvíjela řada pozoruhodných kapel a muzikantů, z nichž asi nejznámější jsou Prouza, předčasně zesnulý David Stypka či Mirai Navrátil. Legendární je festival Sweetsen, pořádaný už přes dvacet let sdružením Pod svícem. Má u nás naprosto ojedinělý koncept charitativní akce s volným vstupem, na níž vystupují výhradně umělci z Frýdku-Místku. Ve městě sice chybí divadlo, ale drží se zde různé alternativní kulturní prostory, jakož i dost možná nejlépe fungující české knihkupectví mimo Prahu (místecká Kapitola) a dva solidně zásobené antikvariáty. Kéž se tedy tato pestrost ducha uchová a rozvíjí, nelze-li již napravit nenávratně pošramocenou tvář tohoto pozoruhodného moravskoslezského města.

Martin Veselka

Autor děkuje Ondřeji Haladejovi za cenné postřehy a vzpomínky týkající se života ve Frýdku-Místku.

PŘEDPLATNÉ ČASOPISU

A grayscale image of a hand holding a smartphone. The phone's screen displays a web form for subscribing to the 'Demokratický střed' newsletter. The form includes social media icons, a title, a selection of subscription types with prices, and payment method options with logos for GoPay, Visa, and MasterCard. A finger is shown pointing at the 'Elektronické předplatné' option.

 Demokratický střed
nezavislý čtvrtletník o střední Evropě

— OBJEDNÁVKA —
PŘEDPLATNÉHO

Volba předplatného

☒ Sponzorské roční předplatné 500 Kč -
nejméně (500 Kč)

☐ Roční předplatné - 300 Kč
160 Kč časopis + 140 Kč poštovné

☐ Elektronické předplatné - 200 Kč
Časopis vám budeme posílat v PDF,
uvedenou mailovou adresu.

Způsob platby

☐ Převodem na účet

☒ Platební kartou

**PŘEDPLATIT SI NÁS MŮŽETE PROSTŘEDNICTVÍM QR KÓDU NA OBRÁZKU
NEBO PIŠTE NA REDAKČNÍ E-MAIL REDAKCE@DEMOKRATICKYSTRED.CZ.**